

Edukacja włączająca

Polityka historyczna

Święto edukacji
kaszubskiej

WYDAWCA PISMA:

Pomorskie Centrum Edukacji
Nauczycieli w Gdańsku,
al. gen. J. Hallera 14, 80-401 Gdańsk
tel.: (58) 34 04 100 (centrala);
(58) 34 04 110 (sekretariat)
fax: (58) 34 10 763, www.pcen.gda.pl
e-mail: edukacjapomorska@pcen.gda.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Małgorzata Bukowska-Ulatowska
– redaktor naczelna
Magdalena Urbaś
– z-ca redaktor naczelnej

Beata Symbor

Joanna Aleksandrowicz

PROJEKT GRAFICZNY, SKŁAD:

Beata Kwaśniewska

WSPARCIE TECHNICZNE:

Andrzej Cylwik

Dorota Gmerek

Anna Szabłowska

Jarostaw Szabłowski

Olgierd Tuskiewicz

WSPÓŁPRACA:

Pomorska Biblioteka

Pedagogiczna w Gdańsku

Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Biuletyn Pomorskiego Centrum
Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

Organ prowadzący:

Samorząd Województwa Pomorskiego

Placówka posiada akredytację

– decyzja Pomorskiego Kuratora

Oświaty w Gdańsku nr 74/2020

z dnia 12 sierpnia 2020 r.

Placówka wpisana do rejestru

instytucji szkoleniowych

Wojewódzkiego Urzędu Pracy

w Gdańsku pod nr ewidencyjnym

2.22/00057/2007

PUBLIKUJ w „EDUKACJI POMORSKIEJ”

Redakcja czasopisma serdecznie zaprasza do współpracy partnerów indywidualnych i instytucjonalnych, podejmujących inicjatywy korzystnie wpływające na kształt oświaty w naszym regionie. Zachęcamy do nadsyłania ciekawych artykułów na adres: edukacjapomorska@pcen.gda.pl, oraz korzystania z możliwości uzyskania patronatu medialnego „Edukacji Pomorskiej”. Szczegółowe informacje dot. zasad publikacji, a także numery archiwalne naszego dwumiesięcznika są dostępne na stronie internetowej: www.pcen.gda.pl/publikacja/edukacja-pomorska.

W następnym numerze m.in.: wielki świat w małej szkole

Fot. <https://pixabay.com/pl>

Fot. B. Kwaśniewska

Drodzy Państwo, listopad, jak co roku, nastroja wielu z nas nostalgicznie i skłania do pogłębionej refleksji. Sytuacja globalna z niekończącą się wojną w Ukrainie dodaje poczucie bezsilności i niemocy. Na łamach naszego periodyku próbujemy zmierzyć się z polityką historyczną, szukając punktów styecznych pomiędzy polityką, historią i edukacją. Połączenie jesiennej melancholii z bezsilnością to mieszanka mocno naruszająca psychiczny dobrostan człowieka. Obecny numer „Edukacji Pomorskiej” poświęcamy m.in. edukacji włączającej, która dba o dobrostan wszystkich aktorów szkoły, umożliwia współistnienie różnorodności oraz szanuje inność. Ale czy jest wystarczającym remedium na harmonijną i wielokulturową szkołę? Czuję, że jeżeli różnorodność w inkluzji potraktujemy jako zasób budujący kapitał społeczny, pozwoli ona człowiekowi indywidualnie wzrastać i w pełni cieszyć się uczestnictwem w życiu społecznym.

Poprzez lekturę naszych artykułów zachęcam do spojrzenia na edukację włączającą przez pryzmat człowieka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, człowieka z niepełnosprawnościami, doświadczeniem migracji oraz uchodźstwa, zespołem Downa czy spektrum autyzmu, oraz zapoznanie się z realizowanymi w środowisku modelami i systemowymi działaniami włączającymi.

W moim przekonaniu misją szkoły powinno być stworzenie dzieciom oraz młodzieży bezpiecznego miejsca, w którym doświadczają godnego i poważnego traktowania. Miejsca, w którym przeżywają pozytywne doświadczenia (wzmacniające poczucie własnej wartości młodych ludzi), którego potrzebują do odkrywania w sobie odwagi, a także w którym uczą się empatii. Inkluzja – jak przekonuje jeden z autorów – to krok w tworzeniu bardziej humanistycznej wizji świata, to takie tworzenie środowiska, by każdy mógł z niego korzystać, ale jednocześnie sam przyczynić się do jego rozwoju.

Bywa, że kiedy zła doświadczamy za dużo, za mocno – bronimy się i z czasem obojętniejemy, a włączanie okazuje się praktycznie niemożliwe. Warto zacząć od małego, aczkolwiek niezmiernie istotnego kroku ku inkluzji: uważnego słuchania drugiego człowieka. Słuchając się nawzajem, poświęcając czas ludziom i doceniając ich, poznajemy się oraz łatwo budujemy prawdziwe relacje. Włączanie dzieje się wówczas naturalnie. Janusz Korczak w „Prawie dziecka do szacunku” napisał: „Poczucie niemocy wychowuje cześć dla siły; każdy już nie tylko dorosły, ale starszy i silniejszy, może brutalnie wyrazić niezadowolenie, siłą poprzeć żądanie i wymóc posłuch: może skrzywdzić bezkarnie. Uczymy własnym przykładem lekceważenia, co słabsze. Zła szkoła, ponura przepowiednia...”¹

Pomorskie ma swój żywioł morsko-żeglarski, czego doświadczyci w wrześniu br. uczestnicy Pomorskich Regat o Puchar Marszałka Województwa Pomorskiego i morskiego pikniku edukacyjnego we Wdzydzach Kiszewskich. Ahoj, przygoda wodna i każda inna w przestrzeni szkolnej, czy to na lekcji języka obcego, plastyki, czy innego przedmiotu. Bieżące wydanie „Edukacji Pomorskiej” dostarcza Państwu wielu przykładów inspirujących praktyk edukacyjnych – pomysłów na ciekawe przygody i wyzwania. Nauczyciele prezentują, w jaki sposób rozwijają swoje umiejętności, aby uczyć lepiej i ciekawiej, wykorzystując nowoczesne trendy edukacji europejskiej. Zapraszamy do świata „bêlnych szkólnech”, aby m.in. dowiedzieć się o ustanowionym w 2022 roku Dniu Edukacji Kaszubskiej.

Nas Wszystkich zachęcam do uważnego zatrzymania się i namysłu nad człowiekiem oraz istotnością procesu inkluzji.

dyrektor

Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli
w Gdańsku

¹ Korczak J., Prawo dziecka do szacunku, Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa 2012, str. 8.

SPIS TREŚCI

■ SŁOWO WSTĘPNE	3
■ TEMAT NUMERU	
Edukacja włączająca, czyli różnorodność jako zasób	5
<i>Łukasz Franków</i>	
Patrzmy na człowieka, a nie na jego niepełnosprawność. Oswajanie tematu niepełnosprawności w szkole	7
<i>z Olgą Janaszek-Serafin rozmawia Agata Kamińska Brice</i>	
Pilotaż projektu <i>Pomorskiej szkoły włączającej uczniów z doświadczeniem migracji</i>	10
<i>Sylwia Kilanowska-Męczykowska</i>	
Gdański Model Edukacji Dzieci i Młodzieży z Zespołem Downa	12
<i>Małgorzata Bulczak</i>	
Bez tematów tabu – niepełnosprawność w książkach dla dzieci	15
<i>Sylwia Kilanowska-Męczykowska</i>	
■ PCENne informacje	
Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku zaprasza!	17
<i>Małgorzata Bukowska-Ulatowska</i>	
■ FORUM EDUKACYJNE	
Polityka historyczna – pomiędzy polityką, historią i edukacją	19
<i>Grzegorz Rutkowski</i>	
■ PRAWO I ZARZĄDZANIE W OŚWIACIE	
Zadania dyrektora w zakresie awansu zawodowego – zmiany w Karcie Nauczyciela 2022	24
<i>oprac. Jolanta Kijakowska</i>	
■ BADANIA I ANALIZY	25
■ TIK SZKOLE	
Grywalizacja jako trend w edukacji	26
<i>Adam Becker</i>	
Problemy nauczyciela podczas nauczania online – okiem praktyka	28
<i>Piotr Gasiński</i>	
■ WOKÓŁ NAS	
Święto edukacji kaszubskiej	30
<i>Lucyna Radzimińska</i>	
I Pomorskie Regaty o Puchar Marszałka Województwa Pomorskiego i morsko-żeglarski piknik edukacyjny....	33
<i>Iwona Poźniak, Małgorzata Bukowska-Ulatowska</i>	
Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego.....	37
<i>Katarzyna Drausał, Marta Bartoszewska</i>	
Poukładaj sobie obraz: ARTBOX – kreatywne pudełko na lekcji plastyki	40
<i>Anna Flis</i>	
Wizyta studyjna opiekunów pedagogiczno-metodycznych Lokalnych Centrów Nauczania Kreatywnego	42
<i>Urszula Kornas-Krzyżkowska</i>	
Szkoła Podstawowa nr 1 w Gdańsku: <i>Erasmus+ Power. Rozwijamy nasze umiejętności, by uczyć lepiej</i>	44
<i>Paweł Kotodziejek</i>	
■ BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA	
Pomorska Biblioteka Pedagogiczna poleca: edukacja włączająca	45
<i>oprac. Izabela Wierzchowska, Justyna Malinowska</i>	
■ O TYM SIĘ MÓWI	47

TEMAT NUMERU

Edukacja włączająca, czyli różnorodność jako zasób

Łukasz Franków,
nauczyciel-konsultant PCEN
ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Edukacja włączająca rozumiana jest jako podejście w procesie kształcenia i wychowania, którego celem jest zwiększanie szans edukacyjnych wszystkich osób uczących się poprzez zapewnianie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału, tak by w przyszłości umożliwić im pełnię rozwoju osobistego na miarę swoich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne.¹

Włączenie społeczne, dotychczasowe czy też inaczej inkluzyja (z łac. *Includere*), to termin który w polityce społecznej Unii Europejskiej zastąpił słowo integracja, czyli scalanie². Nie był to jednak zabieg tylko techniczny, polegający na zamianie jednego słowa drugim w celu zwrócenia uwagi społeczności europejskiej czy międzynarodowej na działania Komisji związane z wyrównywaniem szans funkcjonowania społecznego osób znajdujących się w trudnej sytuacji. Inkluzyja tym różni się od integracji, że ma nie tylko łączyć poszczególne elementy w całość, tworząc jednolity układ, ale ma także uwypuklić różnice pomiędzy nimi. I pokazać, że to dzięki nim powstaje coś nowego, lepszego, pełniejszego. Włączenie stanowi zatem kolejny krok w tworzeniu bardziej humanistycznej wizji świata, w którym to nie

człowiek ma dopasować się do otaczającego go środowiska społecznego, tylko środowisko powinno być tworzone w taki sposób, aby każdy mógł z niego korzystać, przyczyniając się do jego rozwoju. Przenosząc ten sposób myślenia do edukacji, włączanie coraz bardziej ma oddalać od systemów segregacyjnych, odrębnych dla kobiet, mężczyzn, sprawnych, niepełnosprawnych, uzdolnionych, nieuzdolnionych itd. Przybliżając jednocześnie do takich, które w centrum stawiają człowieka – z jego podmiotowością i różnorodnością jako zasobem dla całego społeczeństwa.

Segregacyjne podejście w edukacji było po części pochodną sposobu definiowania niepełnosprawności przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), czyli traktowania jej jako cechy człowieka – osoby nie w pełni

<https://www.freepik.com/free-photo>

1 <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/edukacja-wlaczajaca>.

2 por. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=pl>.

sprawnej. Powodowało to, że osoba z niepełnosprawnością była postrzegana przez pryzmat swoich ograniczeń, a więc wymagała specjalnego traktowania. Obecna definicja niepełnosprawności mówi o tym, że stanowi ona skutek lub wynik wzajemnych związków między stanem zdrowia człowieka a warunkami, w jakich on żyje.¹

Edukacja włączająca najczęściej kojarzy się z kształceniem osób z niepełnosprawnościami. Warto jednak zwrócić uwagę, że definicja przytoczona za Ministerstwem Edukacji i Nauki nie zawiera takiego określenia. Można zatem powiedzieć, że edukacja włączająca stanowi przejaw polityki przeciwdziałającej dyskryminacji w szkole. Dyskryminacji nie tylko ze względu na niepełnosprawność czy zaburzenia i dysfunkcje, ale także – sytuację ekonomiczną, terytorialną, płeć itd.

Zawężone rozumienie edukacji włączającej koncentruje się na wyselekcjonowanym aspekcie funkcjonowania ucznia czy uczennicy, takim jak niepełnosprawność, odmienność kulturowa czy językowa, choroba przewlekła, zaniedbania środowiskowe, ubóstwo. Powoduje to, że po pierwsze następuje koncentracja na problemie, a nie na potencjale. Po drugie człowiek przestaje być postrzegany jako wielowymiarowy podmiot, na który składają się obszary: fizyczny, intelektualny, społeczny oraz emocjonalny. Podmiot, który może mieć problemy z funkcjonowaniem w jednym obszarze, natomiast w innym może być ono ponadprzeciętne.

Przez wiele lat w edukacji dominowała koncepcja zakładająca, iż aby rozwiązać różnego rodzaju trudności edukacyjne czy wychowawcze, należy najpierw zaklasyfikować niektóre dzieci jako wymagające szczególnego traktowania. Używało się (i często dalej używa) określenia: uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Taki sposób postrzegania dzieci i młodzieży wywoływał szereg konsekwencji zarówno dla samych nauczycieli oraz organizacji procesu edukacyjnego, jak i klimatu społecznego szkoły, w którym jedni byli inaczej traktowani. Pedagodzy skupiali swoją uwagę na liczbie dzieci z trudnościami w klasie oraz tym, ile różnych wersji ćwiczeń i sprawdzianów przygotować, aby spełnić oczekiwania uczniów oraz rodziców, a także sprostać wymogom prawa. Odwracało to uwagę od trudności doświadczanych przez innych uczniów, od ich potencjału, ale także od źródeł problemów, często niezależnych od ucznia czy uczennicy i wynikających nie tylko z określonego sposobu funkcjonowania ich organizmu, ale także z relacji rówieśniczych, kultury organizacyjnej szkoły i jej polityki, doświadczenia kadry pedagogicznej czy programów nauczania. Przyczyniało się to także do rozpro-

szczenia wysiłków, jakie podejmowały szkoły w celu odpowiedzi na wyzwanie, jakim jest różnorodność uczniów, zamknięta w hasłach: *dzieci z trudnościami, uczniowie z doświadczeniem migracji, uczeń dwujęzyczny, dziecko z autyzmem, uczeń z ADHD* itd. Najbardziej jednak dotyczyło to uczniów i uczennic którzy nie mogli osiągać wyników adekwatnych do wysiłku wkładanego w naukę oraz do poświęcanego na nią czasu.

Edukacja włączająca to nie tylko zbiór postulatów i haseł czy nowy pomysł na nauczanie dzieci i młodzieży z problemami. Włączanie to proces, ciągłe działanie na rzecz równego traktowania wszystkich podmiotów społeczności szkolnej, zwiększenia uczestnictwa uczniów i uczennic w życiu szkoły, realizacji podstawy programowej, a także przekształcenie sposobu funkcjonowania szkoły tak, aby uwzględniał on zróżnicowanie uczniów (np. z wykorzystaniem zasad uniwersalnego projektowania). Włączanie to także zmniejszenie lub całkowita likwidacja barier w procesie edukacji, postrzeganie zróżnicowania uczniów jako bogactwa, a nie jako problemu, poprawa warunków organizacji pracy szkół – zarówno dla pracowników, jak i dla uczniów – oraz promowanie współpracy pomiędzy szkołami oraz lokalnymi społecznościami, a także świadomość tego, że inkluzja oraz wyrównywanie szans edukacyjnych stanowią jeden z aspektów polityki włączającej i wyrównywania szans życiowych w społeczeństwie.² Edukacja włączająca ma prowadzić do tego, aby szkoły były miejscem wspierającym uczniów oraz pracowników. Inkluzyjne podejście ma sprzyjać budowaniu wspólnoty stwarzającej warunki do osiągnięcia indywidualnych i grupowych sukcesów oraz świętowania ich. Edukacja włączająca polega również na budowaniu wspólnoty także poza murami szkoły. Placówki oświatowe powinny współpracować z innymi organizacjami i instytucjami w celu poprawy możliwości edukacyjnych oraz warunków społecznych w swojej okolicy.³

Wpływ szkoły na niepełnosprawność, zaburzenie, funkcjonowanie organizmu dziecka, sytuację w jego domu rodzinnym czy decyzje podejmowane przez rodziców jest bardzo niewielki, a czasami nawet żaden. Szkoła może jednak ograniczyć problemy związane z indywidualnym funkcjonowaniem człowieka, stworzone przez dyskryminujące postawy i działania oraz bariery tkwiące w środowisku szkolnym.

1 T. Knopik, *Diagnoza funkcjonalna. Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej*, s. 9.

2 T. Booth, M. Ainscow, *Przewodnik po edukacji włączającej. Rozwój kształcenia i uczestnictwa w życiu szkoły*, s. 3.

3 T. Booth, M. Ainscow, *Op. cit.*

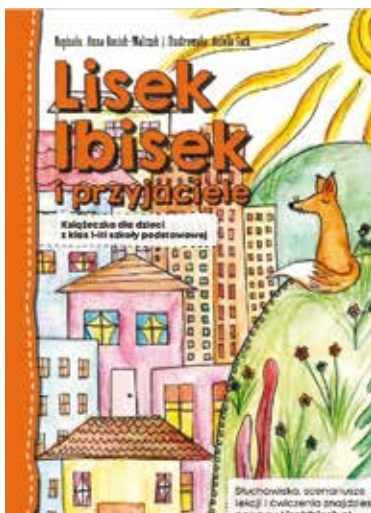
Patrzmy na człowieka, a nie na jego niepełnosprawność. Oswajanie tematu niepełnosprawności w szkole

z *Olga Janaszek-Serafin*,
członkiem Rady Fundacji im. Doktora Piotra Janaszki
PODAJ DALEJ w Koninie, rozmawia Agata Kamińska Brice

Agata Kamińska Brice: Kilkuletnia niepełnosprawna córka mojej znajomej bardzo chętnie wraca do szkoły. A to za sprawą Waszego Liska Ibiska. Proszę nam opowiedzieć, co takiego jest w tym sympatycznym rudym lisku, że dzieci uwielbiają mieć z nim lekcje?

Olga Janaszek-Serafin: Opowiadania o Lisku Ibisku to zbiór przygód liska mówiącego ludzkim głosem i żyjącego wśród ludzi, dzięki któremu dzieci lepiej rozumieją otaczający świat. W opowiadaniach autorstwa Anny Rosiak-Walczak sympatyczny Lisek Ibisek martwi się o przyrodę, poznaje dzieci z niepełnosprawnością, a także podpowiada, jak pokonać strach, jak uczciwie rywalizować ze sobą i jak rozwijać swój talent. I tak mamy opowiadanie o nieśmiałym Franku, Julce na wózku inwalidzkim, o wyjątkowej Zosi, rysowniku Krzysiu, dwóch łobuzach Wojtku i Jacku, o Martynce w zielonych bucikach i kilka innych. Myślę, że tajemnica sukcesu Liska tkwi w tym, że dzieci, z którymi przeżywa różne przygody, są w wieku odbiorców książeczki.

A.K.B.: Co dają takie oryginalne i niecodzienne lekcje z Liskiem Ibiskiem?

O.J.-S.: Każde z opowiadań Liska Ibiska porusza ważną kwestię, którą można przepracować wraz z dziećmi podczas lekcji. W tym celu zostały opracowane scenariusze zajęć lekcyjnych, przeznaczone dla klas I-III szkoły podstawowej, które mogą zostać

wykorzystane na lekcji wychowawczej, zajęciach kształtujących kompetencje emocjonalno-społeczne, czy też na zajęciach z pedagogiem/psychologiem szkolnym.

Lisek Ibisek jest postacią, która opowiada o wartościach, pokonywaniu trudności szkolnych, rówieśniczych i emocjonalnych oraz akceptowaniu osób z ograniczeniami spowodowanymi niepełnosprawnością lub alergią. O tym, że życie niesie ze sobą wiele nowych sytuacji

i o tym, że każdy ma w sobie talent. Opowiadania Liska pomagają w kształtowaniu u dziecka pozytywnych postaw, budowaniu poczucia własnej wartości oraz zrozumieniu i zaakceptowaniu nowych, nieznanymi oraz często problematycznych sytuacji. Lisek Ibisek jest naprawdę świetny i dzieci uwielbiają go na lekcjach.

Dodatkowo zaprosiliśmy podopiecznych i wolontariuszy Fundacji PODAJ DALEJ do prawdziwego studia, gdzie zostały nagrane wszystkie opowiadania. Dzieci z niepełnosprawnością wzroku lub te, które jeszcze same nie czytają, mogą ich posłuchać!

Zainteresowanych nauczycieli, zapraszam po więcej informacji i bezpłatne materiały do pobrania na stronę: www.lisekibisek.pl.

A.K.B.: Wspomniałaś o słuchowisku, ale wiem, że do szkół trafiły też filmy z udziałem Liska Ibiska.

O.J.-S.: Tak, w tym roku szkolnym zaproponowaliśmy inną formę przekazu. Są to trzy filmy, w których Lisek Ibisek pokazuje i tłumaczy dzieciom, co to są bariery architektoniczne, na czym polega rehabilitacja i dlaczego sport jest tak ważny w życiu osób z niepełnosprawnościami. Lisek pokazuje nawet trening koszykówki na wózkach! Filmy nagrywaliśmy w drugiej połowie sierpnia. Do udziału zaprosiliśmy m.in. Gabrysię, Adriana i Kubę, czyli młodzież przebywającą na naszych koloniach Małych Odkrywców (<https://tiny.pl/w7rtg>). Wszyscy poruszają się na wózkach inwalidzkich, a w życiu codziennym są bardzo aktywni. Do filmów zostały również przygotowane scenariusze lekcji. Wszystkie materiały zamieścimy na stronie internetowej: www.lisekibisek.pl

Mali Odkrywczy na planie filmowym, sierpień 2022 r.

Fot. Archiwum Fundacji PODAJ DALEJ

A.K.B.: Dwa lata temu – też dzięki Waszej Fundacji – do szkół trafił krótki film, który przybliżył trochę temat niepełnosprawności.

O.J.-S.: Tak, opracowaliśmy scenariusz lekcji i 15-minutowy film edukacyjny pt. *Wózek to tylko rzecz* (<https://tiny.pl/w7rtw>), w którym udział wzięli Klaudia i Bartek – podopieczni Fundacji PODAJ DALEJ. To jest świetny materiał, ponieważ nastolatki mówią o niepełnosprawności, o swoim życiu, marzeniach, pasjach, ale też o problemach i wyzwaniach. Mówią o tym, że niepełnosprawność oznacza pewne ograniczenia w życiu, ale dodają, że nie ogranicza ich marzeń! Dlatego właśnie trenują koszykówkę na wózkach, są zawodnikami drużyny Mustang Young.

A.K.B.: Skąd pomysł na materiały edukacyjne dla szkół?

O.J.-S.: Osoby z niepełnosprawnością napotykają wiele barier w życiu codziennym. Bariery architektoniczne można zlikwidować i wymaga to zwykle sporych nakładów finansowych. Są też inne bariery – te, które tkwią w nas... Ich usuwanie najlepiej zacząć jak najwcześniej. Dlatego od wielu lat prowadzimy zajęcia w przedszkolach i szkołach oraz opracowujemy scenariusze lekcji, które pomagają nauczycielom oswoić uczniów z tematem niepełnosprawności. Wcześniej nasi trenerzy niezależnego życia (osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich, które uczą innych niepełnosprawnych niezależnego życia) jeździli do szkół na spotkania z dziećmi oraz młodzieżą. To były świetne doświadczenia, dzieci zadawały mnóstwo pytań i były bardzo zainteresowane! Szczególnie ważne były spotkania przed wakacjami, aby ostrzec młodych ludzi przed brakiem wyobraźni nad wodą i skokami do płytkiej wody... Liczba zaproszeń przerosła nasze możliwości i wtedy powstał pomysł na scenariusze lekcji. Dzięki temu trafiamy do nauczycieli w całej Polsce.

Fundacja im. Doktora Piotra Janaszka PODAJ DALEJ **przeznacz 1% podatku KRS 0000 197058**

Opracowaliśmy też *Poradnik o relacjach sprawni – niepełnosprawni* (<https://tiny.pl/w7r7h>) dla wszystkich, którzy chcą poznać zasady, o których warto pamiętać w kontakcie z osobami z niepełnosprawnością. To był strzał w dziesiątkę! Nie chcieliśmy pouczać, wytykać błędów, ale raczej przekonać ludzi do tego,

że osoby z niepełnosprawnością to przede wszystkim ludzie, którzy chcą być traktowani jak ludzie.

A.K.B.: Miałam przyjemność uczestniczyć w projekcie zorganizowanym przez Waszą Fundację pn. *Arteterapia, czyli terapia przez sztukę* (<https://tiny.pl/w7r7m>). Byłam zachwycona warsztatami i spotkaniami-

mi z niezwykłymi ludźmi, na przykład aktorami z zespołem Downa. Niezapomniane chwile i niesamowite znajomości.

O.J.-S.: Od 2011 r. organizujemy ogólnopolskie warsztaty arteterapii, na które przyjeżdżają wolontariusze, terapeuci, nauczyciele wspierający oraz opiekunowie zaangażowani w pracę z osobami z niepełnosprawnością. Uczą się od najlepszych trenerów – praktyków m.in. choreoterapii, teatroterapii, bajkoterapii, skulpturoterapii, muzykoterapii, a wszystko po to, aby jeszcze efektywniej pracować ze swoimi podopiecznymi. Można też uczestniczyć w warsztatach rozwojowych, dobrej komunikacji i budowania relacji. Warsztaty są prowadzone metodami aktywnymi z zaangażowaniem ciała, emocji oraz refleksji płynących z doświadczeń. Są także warsztaty o samej arteterapii, czyli taka arteterapia w pigułce. Czym w ogóle jest arteterapia? Czy i w jakim zakresie mogę wykorzystać ją w pracy z osobami z niepełnosprawnością? Jaka metoda pasuje do mnie – choreoterapia, drama, a może skulpturoterapia?

Warsztaty muzykoterapii w Fundacji PODAJ DALEJ)

Zapewniam, że po takim zastrzyku arteterapii do pracy w szkole czy ośrodku terapeutycznym wracamy z nową energią i głową pełną kreatywnych pomysłów. Dużym po-

wodzeniem cieszy się także biblioterapia, gdzie uczymy tworzyć scenariusze do ciekawych lekcji, a także bajki terapeutyczne, dzięki którym wiemy, jak oswoić potwora, znaleźć sposoby na złość, agresję itp. Podczas różnorodnych warsztatów, bo nie sposób je wszystkie wymienić, uczymy poruszania się, mowy ciała, tańca czy układania bukietów. To wszystko pozostawia trwałe ślady na długo. Podam przykład: dzięki warsztatom teatralnym działa integracyjny Teatr PODAJ DALEJ (<https://tiny.pl/w7r7f>). Dwa razy w roku wystawiamy sztukę, w której uczestniczą wolontariusze z Fundacji oraz jej podopieczni. Wspaniali aktorzy. Jest na przykład Arek z zespołem Downa, który jak gra jakąś postać, to cały staje się tą postacią. Albo Martynka, która ma sprawną tylko jedną rękę, ale jak gra na scenie i tę jedną rękę podnosi oraz kładzie ją na sercu, wyrażając w ten sposób miłość, nie mamy wątpliwości, że miłość istnieje naprawdę. Dzięki temu, że na warsztaty zapraszamy świetnych terapeutów-praktyków, te wszystkie metody są przenoszone dalej: do przedszkoli, szkół, ośrodków terapeutycznych. To jest takie prawdziwe PODAJ DALEJ.

A.K.B.: Dziękuję za rozmowę.

Fot. Archiwum Fundacji PODAJ DALEJ

Olga Janaszek-Serafin – członek Rady Fundacji im. Doktora Piotra Janaszka PODAJ DALEJ i Fundacji OD-WAGA; mentorka w projekcie MatchIT, Inkubator UW (2021); autorka scenariuszy lekcji dla nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych nt. niepełnosprawności i filantropii; współorganizatorka wielu projektów edukacyjnych, m.in. *Wózek to tylko rzecz, Warszawa bez barier, Sprawni w pracy, Młodość i filantropia*.

Fundacja im. Doktora Piotra Janaszka PODAJ DALEJ od 2004 r. buduje świat, w którym osoby z niepełnosprawnościami nie czują się ciężarem, pracują, mają swoje pasje, decydują o sobie i są szczęśliwe. Każdego roku otaczamy opieką ponad 200 osób, które chcą żyć normalnie, realizować swoje marzenia i żyć niezależnie mimo wielu ograniczeń. Pomoc i wsparcie oferujemy nieodpłatnie. Jest to możliwe dzięki pomocy Darczyńców. Ty również możesz pomóc! Wpłać darowiznę na rachunek Fundacji PODAJ DALEJ numer: 78 1050 1735 1000 0024 2547 0123 z dopiskiem „Rehabilitacja i po-

moc osobom z niepełnosprawnościami”. Za wszelką pomoc dziękujemy!

Więcej informacji na:

www.podajdalej.org.pl

facebook.com/FundacjaPodajDalej

instagram.com/fundacjapodajdalej

youtube.com/PodajDalejFundacja

Jeżeli masz pytania, napisz:

fundacja@podajdalej.org.pl

Pilotaż projektu *Pomorskiej szkoły włączającej uczniów z doświadczeniem migracji*

Sylwia Kilanowska-Męczykowska,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. języka polskiego
i pracy z uczniem z doświadczeniem migracji

Spojrzenie wstecz

Listopad 2021 r., Europejskie Centrum Solidarności – marszałek województwa pomorskiego Mieczysław Struk otwiera konferencję, która inauguruje pilotaż projektu *Pomorskiej szkoły włączającej uczniów z doświadczeniem migracji*. To pierwszy krok w myśleniu o systemie edukacji otwartym na nowych uczniów przybywających do szkół i placówek naszego regionu. Działania te wpisują się w Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, w której zidentyfikowano, że ważnym zadaniem jest systemowa integracja imigrantów. Niezbędne jest podjęcie działań z zakresu integracji gospodarczej, kulturalnej i społecznej, prawno-instytucjonalnej, tożsamościowej i przestrzennej, które powinny prowadzić do zapewnienia imigrantom praw, możliwości i usług dostępnych dla wszystkich mieszkańców województwa (s. 92). Filary modelu szkoły włączającej kryją się **w 4 literach W**: są to **w**łączanie, **w**zmocnienie, **w**idoczność i **w**spółpraca.

Konferencja stała się miejscem spotkań osób od dawna zaangażowanych w budowanie środowiska włączającego, otwartego na różnorodność. Jeszcze nie wiedzieliśmy, że za niespełna trzy miesiące, po wybuchu wojny w Ukrainie, przyjdzie nam sprawdzić działanie tego systemu w praktyce...

Od planów do realizacji

Zrealizowany pilotaż bazował na opracowanym w 2021 r. przewodniku *Szkoła włączająca uczniów z doświadczeniem migracji*. Oprócz systemowego i uporządkowanego wsparcia szkół celem projektu było stworzenie wystandaryzowanych programów szkoleniowych, aby każda szkoła uczestnicząca w projekcie dostawała taki sam pakiet kompetencji. Działania zaplanowane i systemowe pozwolą bowiem w sposób etapowy oraz mierzalny rozwijać kompetencję kadr szkół. Dodatkowym aspektem pilotażu była też integracja pomorskich szkół, zobaczenie się nawzajem, poznanie wyzwań i wymiana doświadczeń oraz transfer wiedzy, który uzyskaliśmy za pomocą mieszania grup – nauczyciele z jednej szkoły byli przydzielani do różnych grup.

W projekcie wzięło udział 30 szkół podstawowych z województwa pomorskiego. Organizatorem przedsięwzięcia było Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli, a Wykonawcą – wyłoniona w postępowaniu przetargowym Fundacja Polija. Zgodnie z założeniami działania szkoleniowe

obejmowały w pierwszej kolejności trenerów (formuła *Train the Trainers*). Celem było ujednoczenie metodyki wdrażania programu szkoleniowego. Szkoleniowcami byli eksperci z województwa pomorskiego, ale także specjaliści z innych części kraju. Proces szkoleniowy był superwizowany przez doświadczoną trenerkę – Dominikę Cieślikowską.

W każdej z 30 szkół zostały przeprowadzone spotkania informacyjne dla środowiska szkolnego, aby nie tylko wybrani do projektu nauczyciele, ale cała społeczność szkolna była świadoma działań włączających.

Kolejne szkolenie (4 h dydaktyczne) było adresowane do kadry kierowniczej – objęło 31 dyrektorów i dyrektorek. Swoje szkolenia (18 h dydaktycznych) miało też 10 grup wychowawców oraz nauczycieli pracujący z dziećmi z doświadczeniem migracji – łącznie 159 nauczycieli i nauczycielek. Kolejną grupą byli nauczyciele języka polskiego jako obcego/drugiego (18 h dydaktycznych) – w 6 grupach przeszkolono 86 nauczycieli i nauczycielek.

Czego się nie spodziewaliśmy?

Program szkoleniowy był przygotowany z myślą o kształtowaniu kompetencji podstawowych, a jego realizacja przebiegała w trudnym czasie napływu do pomorskich szkół uczniów z doświadczeniem uchodźczym. Rekrutacja odbywała się jesienią 2021 r. Wojna w Ukrainie zmieniła sytuację w szkołach, więc i w pilotażu znalazła się przestrzeń na uwzględnienie potrzeb zgłaszanych przez uczestników projektu.

Godziny zarezerwowane na mentoring dla szkół przeznaczono na zdalne szkolenia dla szerokiego grona nauczycieli i nauczycielek ze szkół objętych pilotażem. Zaproponowano tematy związane z doświadczeniem traumy oraz ocenianiem i klasyfikowaniem uczniów z doświadczeniem migracji. Trenerki podzieliły się bazą materiałów do nauki języka polskiego jako obcego oraz zasadami adaptacji tekstów w pracy z uczniami cudzoziemskimi. Obecność nowych uczniów przełożyła się na zwiększenie obciążenia zawodowego nauczycieli, stąd uczestnikom pilotażu zaproponowano szkolenia z tematyki wypalenia zawodowego i radzenia sobie ze stresem. Pojawiły się także tematy dotyczące współpracy szkół z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz webinaria prezentujące kulturę Syrii, Ukrainy i Litwy.

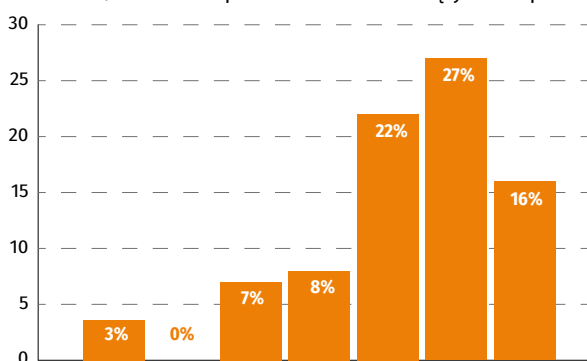
Co możemy zrobić inaczej?

Ewaluacja pilotażu miała za zadanie zbadać jakość projektu w jego wymiarze merytorycznym i organizacyjnym. Autorką raportu¹ jest Małgorzata Chachaj – realizatorka działań projektowych w obszarze organizacyjnym i merytorycznym. W badaniach zostały zastosowane pre-testy i post-testy kierowane do poszczególnych grup szkoleniowych. W grupie wychowawców w każdym z badanych obszarów znacząco wzrósł poziom wiedzy i umiejętności. Wzrost ten wyniósł średnio 25,1 punktów procentowych, co świadczy o wysokiej wartości prowadzonych szkoleń. W grupie nauczycieli języka polskiego jako obcego wzrost ten wyniósł średnio 11,6 punktów procentowych.

Po zakończeniu szkoleń uczestnicy i uczestniczki wyrazili opinię dotyczącą oceny pilotażu. Pozytywnym zaskoczeniem był stosunkowo wysoki zwrot ankiet (39,9%), co można interpretować jako wyraz zaangażowania uczestników w działania pilotażowe. Założeniem projektu było długofalowe badanie kompetencji nauczycieli pracujących z dziećmi z doświadczeniem migracji. Zdecydowana większość ankietowanych uznała, że rozwinęła swe kompetencje.

Odpowiedzi do pytania 1

Założeniem projektu było długofalowe budowanie kompetencji nauczycieli pracujących z dziećmi z doświadczeniem migracji. Na ile Pana/Pani wiedza podczas szkoleń rozwinęła te kompetencje?

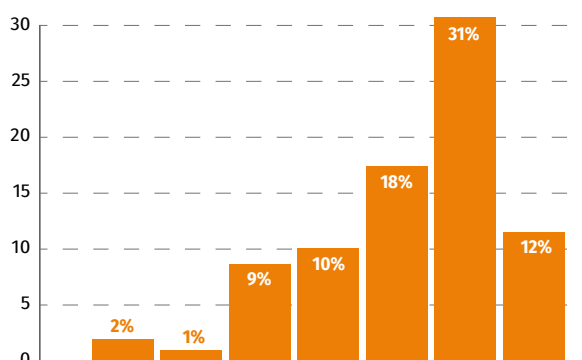
Małgorzata Chachaj, *Raport rekomendacyjny z działań pilotażowych „Pomorskiej szkoły włączającej uczniów z doświadczeniem migracji”*, s. 54.

¹ Małgorzata Chachaj, *Raport rekomendacyjny z działań pilotażowych „Pomorskiej szkoły włączającej uczniów z doświadczeniem migracji”*, s. 54.

Równie wysokie wyniki pojawiły się w odpowiedzi na drugie pytanie – 73,5 % osób (odpowiedzi 5, 6 i 7 w skali 1-7) wskazało na zaspokojenie swoich potrzeb w odniesieniu do bieżącej pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji w kontekście kryzysu uchodźczego.

Odpowiedzi do pytania 2

Po wybuchu wojny na Ukrainie w szkole pojawiło się wiele nowych potrzeb w kontekście pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji. Na ile Pana/Pani wiedza podczas szkoleń zaspokoła te potrzeby?

Małgorzata Chachaj, *Raport rekomendacyjny z działań pilotażowych „Pomorskiej szkoły włączającej uczniów z doświadczeniem migracji”*, s. 54.

Wielu nauczycieli wskazywało, że udział w pilotażu był dużym obciążeniem w związku z intensyfikacją pracy w szkole wynikającej z przyjazdu uczniów uchodźczych. Wydłużenie czasu trwania projektu obejmującego nowe szkoły i większa koncentracja na etapie poprzedzającym szkolenia (rekrutacja, nawiązanie relacji ze szkołami, poznanie potrzeb placówek) na pewno wyłynęły pozytywnie na jakość działań projektowych.

Obecnie przygotowujemy się do kolejnej odsłony naszego pilotażu, wierząc, że dzięki działaniom systemowym uczniowie z doświadczeniem migracji będą czuli się dobrze we wszystkich szkołach województwa pomorskiego.

Edukacja włączająca – komentarz ekspercki

Zachęcamy do zapoznania się z komentarzem eksperckim na temat edukacji włączającej opracowanym przez dr Tomasza Knopika z Katedry Psychologii Edukacyjnej i Diagnozy Psychologicznej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Tekst, który powstał w ramach inicjatywy Centrum Prasowego UMCS pn. Okiem eksperta, jest dostępny pod adresem: <https://tiny.pl/wrr67>.

Gdański Model Edukacji Dzieci i Młodzieży z Zespołem Downa

Małgorzata Bulczak

Swoją drogę do Gdańskiego Modelu Edukacji Dzieci i Młodzieży z Zespołem Downa rozpoczęliśmy w 2015 r. w ramach innowacji pedagogicznej w Szkole Podstawowej nr 57. Twórcą innowacji była p. Monika Gołubiew-Konieczna, dyrektor Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 7 w Gdańsku, która korzystając z własnych doświadczeń: jako młoda nauczycielka na początku swojej kariery zawodowej prowadziła klasę, w której grupa dzieci z zespołem Downa była włączona w edukację w szkole publicznej.

Od czasu innowacji pokonaliśmy ogromną drogę. Dzisiaj w oparciu o naszą wspólną koncepcję pracuje sześć klas w Gdańsku oraz po jednej w Rumi, Poznaniu i Krakowie. A także przedszkola: w Rabce, Białymstoku oraz Gdańsku (przedszkole TO JA prowadzone przez naszą Fundację). Dzięki wieloletniej już współpracy z Wydziałem Edukacji / Wydziałem Rozwoju Społecznego naszego miasta zbudowaliśmy Gdański Model Edukacji dla Dzieci i Młodzieży z Zespołem Downa.

W czasie tych siedmiu lat wiele się wydarzyło i bardzo dużo się nauczyliśmy. Poszukaliśmy badań naukowych nad edukacją dzieci z zespołem Downa, poznaliśmy potrzeby i profil edukacyjny naszych podopiecznych, odpowiedzieliśmy sobie na pytanie: jaki zasadniczo jest dla nas cel edukacji, a także poznaliśmy polskie szkoły, nauczycieli i rodziców.

Celem naszych dzieci, a jednocześnie celem wszystkich dzieci, jest prowadzenie w przyszłości normalnego i szczęśliwego życia w społeczeństwie. Mamy więc ten sam cel, co nasi rówieśnicy. Żeby jego osiągnięcie było możliwe, każdy młody człowiek musi wyrastać w środowisku akceptacji, wierzyć w siebie i mieć motywację do osiągania kolejnych kroków milowych na drodze dojrzewania do dorosłości.

Wyniki badań naukowych prowadzonych przez Down Syndrome Education International nad edukacją dzieci z zespołem Downa pokazały, że ich obecność w szkołach masowych daje znacznie lepsze wyniki w tej grupie w zakresie czytania, pisania, wypowiedzenia

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

Szkoła Podstawowa nr 57 w Gdańsku

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

Szkoła Podstawowa nr 92 w Gdańsku

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

Szkoła Podstawowa nr 92 w Gdańsku

się, rozwoju społecznego i świata wartości. A tym samym – większą szansę na samodzielność i brak samotności.

Podążając za badaniami, nasza edukacja musi być oparta na silnych stronach dzieci z zespołem Downa, jakimi są pamięć i percepcja wzrokowa, zdolność do imitacji (naśladownictwa), chęć współuczestnictwa, w miarę dobra zdolność do przestrzegania reguł i samodzielności. Żeby zapewnić dzieciom jak najlepsze efekty, nasze klasy pracują w oparciu o edukację wyprzedzającą oraz nauczanie rówieśnicze. Edukacja wyprzedzająca pozwala dzieciom włączyć się aktywnie w pracę podczas lekcji. Wcześniejsze zapoznanie się z tematem i kluczowymi słowami pozwala odejść od systemu pogoni za klasą, a daje dziecku przestrzeń na samodzielność podczas lekcji, niezależnie od jego możliwości. Samodzielność i aktywne uczestnictwo w zajęciach podnoszą poczucie własnej wartości oraz budują bliskość z rówieśnikami, która w efekcie wzmacnia pozytywne relacje emocjonalne i pozwala dziecku na korygowanie oraz dostosowanie zachowania do grupy. Edukacja w naszych klasach ma być oparta na realizacji projektów i stacji zadaniowych, aktywnym zaangażowaniu uczniów w działanie. Lekcje powinny mieć w sobie dynamikę pozwalającą na zaangażowanie oraz promowanie szybkiej i efektywnej pracy, po której następuje czas na wypoczynek. Nie mogą być to typowe lekcje podawcze, gdzie informacje są przedstawiane uczniom spod tablicy. Dzieci z zespołem Downa na ogół funkcjonują językowo poniżej swoich możliwości postrzegania i rozumienia. Jest im trudno budować przyjaźnie językowo – żeby zostać przyjacielem, trzeba dzielić się przeżyciami z własnego życia i wspierać kolegów. Budowanie systemu wsparcia rówieśniczego pozwala dzieciom rozwijać empatię oraz wrażliwość na potrzeby innych. Dzieci dzielą się opowieściami o sobie dzięki dziennikom wydarzeń, które przygotowują dla nich rodzice.

W naszych klasach prosimy o to, żeby nauczyciel planował obowiązkowo dla każdego z dzieci sukces na dany dzień, dając mu szansę na wzmacnianie wiary w siebie niezależnie od posiadanych możliwości. Wymagania stawiane dzieciom pozwalają im znacznie lepiej się rozwijać. Staramy się, żeby dziecko było na tyle przygotowane do lekcji, aby mogło się w nią zaangażować

Taki sposób pracy to nowość w naszych szkołach. Uczymy się razem z nauczycielami, próbujemy zmieniać myślenie i pokazywać, jak wiele korzyści wszystkim uczniom w klasie daje ten sposób patrzenia na dziecko. Każdy z nas może – z różnych przyczyn – w pewnym okresie być nieśmiały, wycofany lub mniej popularny w grupie. Nie może wtedy przestać w siebie wierzyć, bo możemy stracić go bezpowrotnie.

Myślę, że upłynie jeszcze sporo czasu zanim wszystkie ważne dla nas założenia uda się razem połączyć. Obecnie w naszych klasach mamy po 5, 3 lub 2 dzieci z zespo-

Szkoła Podstawowa nr 92 w Gdańsku

Fot. Archiwum Fundacji JA TEŻ

Szkoła Podstawowa nr 85 w Gdańsku

Fot. Archiwum Fundacji JA TEŻ

Szkoła Podstawowa nr 85 w Gdańsku

Fot. Archiwum Fundacji JA TEŻ

łem Downa. Chcielibyśmy, żeby mieli siebie nawzajem, zwłaszcza w okresie dojrzewania, poszukiwania tożsamości. To dla nich bardzo ważne.

W klasie pracuje wychowawca, nauczyciel współorganizujący (czyli pedagog specjalny), nauczyciel rewalidacji, a przy większych grupach – również pomoc nauczyciela, która zabezpiecza wsparcie w czasie, kiedy dzieci idą do świetlicy.

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

„Zerówka” w Szkole Podstawowej nr 45 w Gdańsku

Dzieci są różne, zarówno te z zespołem Downa, jak i dzieci w normie intelektualnej. Naszym celem jest pokazać im piękny świat i prowadzić do rozwoju na miarę możliwości.

Jednym z moich ulubionych zdań Sue Backley, która jest założycielem i psychologiem Down Syndrome Education, jest wypowiedź o roli szkoły w życiu społeczeństw. Według Sue szkoły powinny być modelami społeczeństw, w których nie będziemy się bać żyć na starość, kiedy każdy z nas może być na swój sposób bardziej lub mniej niepełnosprawny.

Pracy jest mnóstwo, ale każdy rok pozwala wierzyć, że jesteśmy wszyscy razem – rodzice, dzieci, szkoły – coraz bliżej ideału, budując świat dla wszystkich. Obecność naszych dzieci uczy ciepła i bezpośredniości oraz pozwala docenić to, co dostaliśmy w prezencie od życia: zdrowie, umysł i nieskończone możliwości.

Małgorzata Bulczak – współzałożycielka Fundacji Wspierania Rozwoju JA TEZ, od 2014 r. prezes Zarządu Fundacji; trener biznesu; pasjonatka edukacji i poszukiwania dróg do osiągnięcia celu; mama 13-letniej Joanny z zespołem Downa.

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

Przedszkole TO JA w Gdańsku

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

Szkoła Podstawowa nr 7 w Rumi

Fot. Archiwum Fundacji JA TEZ

Szkoła Podstawowa nr 7 w Rumi

Bez tematów tabu – niepełnosprawność w książkach dla dzieci

Sylvia Kilanowska-Męczykowska,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. języka polskiego
i pracy z uczniem z doświadczeniem migracji

Niepełnosprawność rzadko bywa obecna w szkolnych podręcznikach, niewielu jest też bohaterów z niepełnosprawnością, o których można by przeczytać w szkolnych lekturach. Świat osób z niepełnosprawnościami wydaje się odległy. Żyjemy wspólnie, ale jakby oddzielała nas niewidzialna ściana.

Niewidoczni, nierozumiani, ignorowani, pomijani i wyśmiewani – to tylko niektóre z codziennych doświadczeń osób z niepełnosprawnościami. Niepełnosprawność czasami jest widoczna w postaci braku kończyn, obecności wózka czy białej laski, czasami niewidoczna, ale równie trudna. A przecież wszyscy dzielimy wspólną przestrzeń i każdy człowiek powinien mieć poczucie bezpieczeństwa oraz szacunku, a także dostęp do tych samych usług.

Aby zmienić tę sytuację, warto zacząć od najmłodszych lat. Książki kierowane do młodego czytelnika dają szansę na poszerzenie wiedzy na temat różnych niepełnosprawności, kształtowanie kompetencji uważności i empatii, rozumienia inności oraz komunikowania się z osobami z niepełnosprawnościami.

A oto kilka propozycji, które można wykorzystać w edukacji wczesnoszkolnej:

Duże sprawy w małych głowach, Agnieszka Kossowska, Wydawnictwo Biała Plama, 2018

Moim celem było opowiedzenie dzieciom w książce, czym jest niepełnosprawność. Chciałam pokazać, że niepełnosprawność to inne odczuwanie, widzenie, a czasem także inne rozumienie świata. Dzieci w sposób naturalny są otwarte na inność, chciałam w nich tę

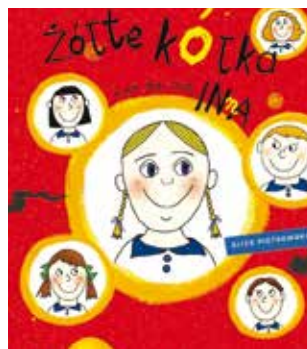
otwartość podtrzymać i sprawić, by niepełnosprawność nie była tematem tabu w ich środowisku. Tą publikacją chciałam również obalić kilka stereotypów i sprawić, aby dzieci zdrowe przestały się bać dzieci niepełnosprawnych – mówi autorka książki Agnieszka Kossowska.¹

Książka składa się z pięciu części, z których każda została poświęcona innemu rodzajowi niepełnosprawności: autyzmowi, niepełnosprawności ruchowej, niepełnospraw-

ności sensorycznej (część o dzieciach słabosłyszących, głuchych oraz niewidomych), niepełnosprawności intelektualnej oraz epilepsji i zaburzeniom rozwoju związanym z wcześniactwem.

Historiom dzieci z niepełnosprawnością towarzyszą propozycje zabaw edukacyjnych, które mają kształtować umiejętności praktyczne.

Żółte kółka, Elżbieta Piotrowska, Wydawnictwo Czarna Owca, 2018

Inna to tak naprawdę Nina, ale dzieci z klasy w ten sposób przekształciły jej imię. Ma zespół Downa, ale wcale nie trzeba jej traktować inaczej.

Czytając książkę, obserwujemy realne szkolne wyzwania zróżnicowanego zespołu klasowego, trudy porozumienia się z kimś,

kto może wygląda inaczej niż my. Skłania to do autorefleksji nad tym, jak reagujemy na inność. Książka pisana jest z perspektywy dziecka, dzięki czemu trudny temat uzyskuje przystępną, wolną od moralizatorstwa formę.

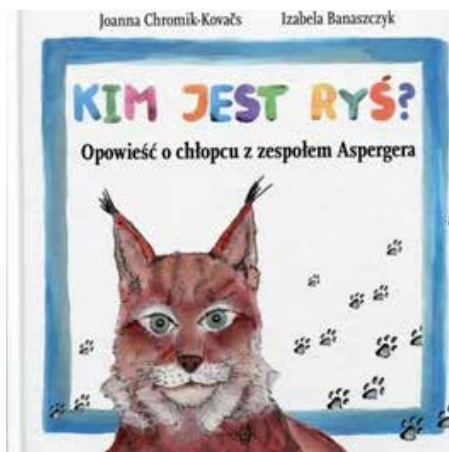
Na końcu czekają nas niespodzianki: dzieci odkrywają, co oznaczają żółte kółka, a dorośli opiekunowie znajdują propozycje zabaw i scenariusze rozmów do poszczególnych rozdziałów książki, które pozwolą pogłębić odczytanie tekstu.

Książka zdobyła Wyróżnienie Jury Dziecięcego w konkursie Nagroda DONGA 2011, przyznawane przez Polską Sekcję Międzynarodowej Izby ds. Książek dla Młodych (IBBY)²

¹ Fragment wywiadu z Agnieszką Kłosowską oraz ilustracja okładkowa pochodzą ze strony internetowej wydawnictwa Biała Plama [dostęp online 25.08.2022], <https://tiny.pl/w7rcr>.

² Ilustracja okładkowa ze strony internetowej wydawnictwa Czarna Owca [dostęp online 25.08.2022], <https://tiny.pl/w7rcf>.

Kim jest Ryś? Opowieść o chłopcu z zespołem Aspergera, Joanna Chromik-Kovačs, Izabela Banaszczyk, Wydawnictwo Harmonia, 2016

Ryś ma na imię Rysiek i nie lubi, gdy nazywa się go inaczej. Opowiadanie o chłopcu z zespołem Aspergera (ZA) stworzono w taki sposób, aby rówieśnicy mogli zrozumieć swojego kolegę. Poznajemy odmienność Ryśka, ale także dostrzegamy jego potencjał i mocne strony.

Książkę tę można wykorzystać do pracy z klasą na lekcjach wychowawczych, ale także podczas indywidualnych rozmów psychologa, pedagoga czy nauczyciela z uczniami. Wspólna lektura z dzieckiem na kolanach pozwoli na rozmowy o inności oraz przyczyni się do poszerzenia przez kompetencji funkcjonowania w różnorodnym społeczeństwie.

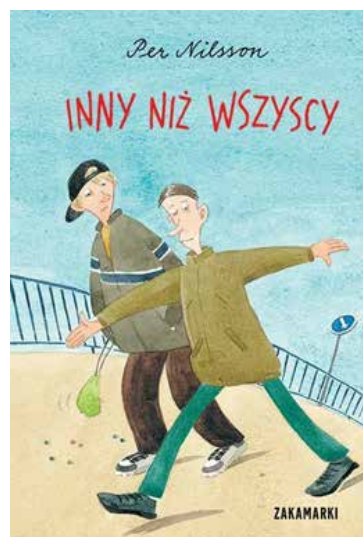

Ogólne zasady pracy z dzieckiem z zespołem Aspergera można pobrać ze strony internetowej Pomorskiej Biblioteki Pedagogicznej w Gdańsku: <https://tiny.pl/w7rc6>.

Inny niż wszyscy, tekst: Per Nilsson, ilustracje: Pija Lindenbaum, Wydawnictwo Zakamarki, 2017

Dawid i Oskar to koledzy z tej samej klasy. Oskar zachowuje się inaczej niż wszyscy. Czy to normalne? Czy my też czasem nie zachowujemy się dziwnie? A co w ogóle znaczy normalnie? Te i inne pytania zadaje sobie i nam Dawid.

Opowiadanie prezentujące perspektywę 9-10-letniego chłopca inspiruje do przemyśleń. Jak zwykle w literaturze skandynawskiej jest i powaga, i humor.³

Warto sięgnąć też po serię książek interaktywnych **O osobach z niepełnosprawnościami**, przygotowaną przez Fundację Humanity in Action Polska w 2019 r. i udostępnioną pod adresem: <https://tiny.pl/w7rdq>.

³ Ilustracja okładkowa ze strony internetowej wydawnictwa Zakamarki [dostęp online 25.08.2022], <https://tiny.pl/w7rc3>.

Edukacja włączająca – komentarz ekspercki

Zachęcamy do zapoznania się z komentarzem eksperckim na temat edukacji włączającej opracowanym przez dr Tomasza Knopika z Katedry Psychologii Edukacyjnej i Diagnostyki Psychologicznej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Tekst, który powstał w ramach inicjatywy Centrum Prasowego UMCS pn. *Okiem eksperta*, jest dostępny pod adresem: <https://tiny.pl/wrr67>.

PCENne INFORMACJE

Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku zaprasza!

*Małgorzata Bukowska-Ulatowska,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. edukacji języków obcych*

**Pomorskie Centrum Edukacji
Nauczycieli w Gdańsku**

**Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego**

Od 1 września 2022 r. wojewódzka placówka doskonalenia, którą znali Państwo jako Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, zgodnie z Uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego zmieniła nazwę na Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku. Głównym zadaniem placówki pozostaje wspieranie rozwoju szkół i placówek naszego regionu oraz rozwoju zawodowego nauczycieli i dyrektorów poprzez świadczenie wysokiej jakości usług edukacyjnych.

W tegorocznej ofercie PCEN znajdują się liczne przedmiotowe oraz problemowe sieci współpracy i samokształcenia (<https://tiny.pl/w7ckv>), kursy kwalifikacyjne i nadające uprawnienia (<https://tiny.pl/w7c2q>), a także konferencje, seminaria, szkolenia, warsztaty, webinaria, zajęcia otwarte oraz konsultacje (<https://tiny.pl/w7c2d>). Proponujemy Państwu zarówno formy stacjo-

narne, jak i zdalne. Zachęcamy do wykorzystywania potencjału spotkań synchronicznych, ale też proponujemy uzupełnienie ich szkoleniami e-learningowymi realizowanymi w formule samokształcenia kierowanego, które umożliwiają uczestnikom pracę w dogodnym dla nich czasie i we własnym tempie, z wykorzystaniem materiałów przygotowanych przez prowadzących (<https://tiny.pl/>

Fot. B. Kwaśniewska

Spotkanie sieci psychologów i pedagogów Zdolni z Pomorza

Fot. B. Kwaśniewska

Kurs dla nauczycieli z Ukrainy na Uniwersytecie Gdańskim w ramach przedsięwzięcia *Solidarni z Ukrainą*

Fot. B. Kwaśniewska

Warsztaty *Bliżej Ziemi* w „Warsztatowni Twórczej”

w7c2l). Oferta PCEN obejmuje również kompleksowe, procesowe wspomaganie rozwoju szkół i placówek, a także konsultacje grupowe i indywidualne. Zapraszamy do naszej siedziby przy al. gen. J. Hallera 14 w Gdańsku-Wrzeszczu oraz do innych lokalizacji na terenie województwa pomorskiego.

Kontynuujemy działalność wydawniczą, która aktualnie obejmuje trzy publikacje: dwumiesięcznik „Edukacja Pomorska” (<https://tiny.pl/r4xk5>) oraz pisma okazjonalne „CENne Praktyki” (<https://tiny.pl/w7c2z>) i „CENne Inspiracje Metodyczne” (<https://tiny.pl/9drwz>). Wszystkie czaso-

pisma są dostępne nieodpłatnie w wersji elektronicznej na stronie internetowej placówki.

Nauczyciele-konsultanci, nauczyciele-doradcy metodyczni oraz specjaliści prowadzą różnorodne serwisy tematyczne (<https://tiny.pl/w7c8q> i <https://tiny.pl/w7c8x>) oraz bazy zasobów edukacyjnych dostępnych online (<https://tiny.pl/w7c8m>).

Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku uczestniczy w realizacji wielu ciekawych i wartościowych inicjatyw oświatowych. Są wśród nich m.in. regionalne projekty edukacyjne: *Zdolni z Pomorza* (<https://tiny.pl/w7c8f>), *Pomorskie Żagle Wiedzy* – wsparcie regionalne (<https://tiny.pl/w7c85>) czy *Podniesienie jakości szkolnictwa zawodowego wojewódzkich zespołów szkół policealnych w Gdańsku, Gdyni i Słupsku* (<https://tiny.pl/w7c81>). Realizujemy również własne inicjatywy, odpowiadające na aktualne potrzeby środowiska lokalnego – obecnie prowadzimy działania m.in. w ramach przedsięwzięcia *Solidarni z Ukrainą* (<https://tiny.pl/w7c8j>).

Strona internetowa PCEN (<https://www.cen.gda.pl>) czy nasze profile w mediach społecznościowych (<https://www.facebook.com/PCENGdansk> i in.) to nie tylko przestrzenie prezentacji bogatej oferty placówki, lecz także źródła aktualnych informacji o wydarzeniach w regionie, przydatnych materiałach dydaktycznych itp. Zachęcamy do odwiedzin!

Polityka historyczna – pomiędzy polityką, historią i edukacją

Grzegorz Rutkowski,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. historii i wiedzy o społeczeństwie

Czym jest polityka historyczna?

Termin polityka historyczna wywodzi się z języka niemieckiego (*Geschichtspolitik*). Po raz pierwszy został użyty przez Christiana Meiera podczas zjazdu historyków niemieckich w Trewirze w 1986 r. Jednocześnie szybko przeniknął do publicystyki jako narzędzie instrumentalizacji historii dla użytku politycznego. Profesjonalni badacze historii nie mają monopolu na interpretowanie przeszłości – czynią to również władze, którym zależy na kontroli społecznej, w której istotną rolę odgrywa świadomość historyczna narodu. Nie jest to współczesny wynalazek, już od starożytności możemy doszukać się mechanizmów polityki historycznej, często utożsamianej z terminem: polityka pamięci.

Jak pogodzić prawdę historyczną z bieżącą polityką?

Odpowiedzi na to trudne, aczkolwiek zasadnicze pytanie, udzielił nam już najwybitniejszy historyk rzymski Tacyt. Napisał on, że w czasie swojej młodości nie mógł tworzyć tego, co uważał za słuszne, dlatego też zachowywał milczenie. Sytuacja zmieniła się wtedy, gdy nadszedł czas dobrego cesarza, Nerwy – wtedy mógł głosić swoje nauki.¹

Z powyższej wypowiedzi jasno wynika, że Tacyt doskonale rozumiał zagrożenia wynikające z pisania historii na zamówienie polityczne, dlatego wolał powstrzymać się od publikacji. Dbał też o obiektywizm swoich prac, pisał według zasady *sine ira et studio* (bez gniewu i stronniczości), umiejętnie korzystając z dostępnych źródeł informacji. Podczas konfliktów cesarzy z senatem opowiadał się wyraźnie po stronie tego ostatniego.

Zupełnie inaczej zachował się jeden z najwybitniejszych dziejopisarzy Polski okresu średniowiecza Gall Anonim, który opisywał dzieje Piastów, przebywając na dworze Bolesława Krzywoustego. Nie ujmując Gallovi talentu i zmysłu obserwacji, warto zauważyć, że nie wypadało mu pisać inaczej niż na zamówienie władcy, którego był gościem. Stąd gloryfikacja początków monarchii piastowskiej oraz taktowność w opisie sporu biskupa Stanisława z królem Bolesławem Śmiałym. Dziś powiedzielibyśmy, że Gall Anonim uprawiał politykę historyczną.

Znamienne, jak obecnie postrzega się w środowisku badaczy historii uprawianie polityki pamięci. Jak pisał Andrzej Friszke, profesor nauk humanistycznych specjalizujący się w historii najnowszej: *Historyk przestaje być historykiem, jeżeli odejdzie od obiektywizmu – to jest zasada fundamentalna, warunek zawodowej uczciwości. Jeżeli postanowi, że będzie opisywał jakąś rzeczywistość po to, żeby ją odsądzić od czci i wiary, albo bohatera po to tylko, żeby pokazać, że był zdrajcą, w tym momencie przestaje być historykiem, a zamienia się w propagandyście.*²

Wobec powyższego argumentu pojawia się zasadnicza konkluzja, że nauka historyczna może – ale nie musi – podlegać wpływowi bieżącej polityki. Wszystko zależy od osobistych intencji i potencjalnych korzyści historyków zaangażowanych w ten proceder. Tak naprawdę to w ich sumieniach waży się decyzja, jaką ścieżkę wybrać: Tacyta czy raczej Galla Anonima.

Jakimi narzędziami i mechanizmami dysponuje państwo?

W dużym stopniu zależy to od ustroju państwa: im mniej jest demokratyczne, a bardziej zmierza w kierunku autokracji, autorytaryzmu lub – co gorsza – totalitaryzmu, tym efektywniej i bardziej bezkompromisowo formuje świadomość historyczną oraz obywatelską społeczeństwa. Zgodnie z własnym interesem dyktuje jeden ściśle obowiązujący model pamięci historycznej, narzucając go społeczeństwu i piętnując odstępstwa od tej reguły. Prawda historyczna ma tu oczywiście drugorzędne znaczenie i celowo jest przeinaczana. Za to triumfy święci polityka historyczna zmierzająca ku indoktrynacji, a jej wykonawcy są stawiani za wzór, stając się prominentami państwa. Nieprawomyślni są alienowani lub eliminowani z przestrzeni publicznej. Skąd to znamy? Oczywiście z historii. Przed oczami od razu ukazują nam się wszelkie autorytaryzmy: od rządów frankistowskich w Hiszpanii czy Augusto Pinocheta w Chile po totalitaryzmy – nazistów w III Rzeszy czy komunistów w ZSRR.

Tylko czy aby na pewno to przebrzmiała pieśń historii? Otóż nie – ta reglamentacja prawdy historycznej trwa także dziś. Niekoniecznie z takim rozmachem, jak w XX w., ale jednak wiek XXI też ma wiele na sumieniu. Niedaleko pada

1 Kazimierz Kumaniecki, *Historia kultury starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 1964, s. 506-507.

2 *Państwo wobec historii. Historycy i politycy: polityka pamięci w III RP*, red. Paweł Skibiński, Tomasz Wiścicki, Michał Wysocki, Wydawnictwo DiG oraz Muzeum Historii Polski, Warszawa 2011, s. 20.

jabłko od jabłoni. Wiek XXI jest przecież dzieckiem XX w., a zasady pewnej ciągłości historycznej nadal obowiązują.

Jeśli chodzi o narzędzia używane przez państwo można tu wymienić bogaty repertuar środków służących oddziaływaniu na społeczeństwo. Po pierwsze to zagospodarowanie przestrzeni w wymiarze symbolicznym; pomniki, obchody świąt, rekonstrukcje historyczne, ale także nadawanie nazw ulic i placów czy zamieszczanie tablic pamięci. Po drugie – działalność muzeów, bibliotek, teatrów oraz innych instytucji, które oferują określony przekaz. Po trzecie – edukacja, czyli programy nauczania i kwestia interpretacji dziejów. Po czwarte – misja publicznych mediów i ich opiniotwórczy charakter wpływający na społeczeństwo. I nie chodzi tu tylko o historię. W kontekście edukacji (zwłaszcza historii najnowszej) i mediów musimy pamiętać, że sterowanie pamięcią jest równoznaczne ze sterowaniem poglądami politycznymi oraz światopoglądem. Czy państwo ma do tego prawo? To kolejna kwestia, którą należałoby rozważyć. Po piąte wreszcie należy wymienić środowiska naukowe. Zdarza się – jak podkreśla Schmid – że jego przedstawiciele ulegają pokusie, aby pod przykrywką badań naukowych zmienić się w polityków, realizujących politykę historyczną, a naukę historii przeobrazić w naukę legitymizującą politykę.³

Co do mechanizmów wykorzystywanych przez państwo, z punktu widzenia jego interesów sprawdzają się dwa podstawowe działania: kultywowanie pamięci określonych wydarzeń oraz zapominanie o innych. To do zadań polityki historycznej należy postawienie diagnozy, co należy pamiętać, a o czym zapomnieć, a także stworzenie strategii przekonania o tym społeczeństwa. Przekaz ten musi zostać dostarczony za pomocą zaplanowanych z góry narzędzi i w formie, która zawiera odpowiedzi na najważniejsze pytania – nie tylko te kluczowe, ale także kontrowersyjne. Adekwatnym przykładem oddziaływań państwa na społeczeństwo w wymiarze polityki pamięci są tu m.in. umniejszanie znaczenia Armii Krajowej i Polskiego Państwa Podziemnego czy przykrywanie niedoli komunizmu groteskowym obrazem Polski jako najweselejszego baraku demoludów w okresie PRL.

I chociaż współcześnie toczy się w Polsce spór o kształt pamięci historycznej pomiędzy zwolennikami władzy z jednej strony a opozycji z drugiej, to jednak – nie wklajając się w to zagadnienie – wymienię chociaż główne elementy tego sporu. Pierwszym z nich będzie próba delegitymizacji opozycji demokratycznej po 1989 r., podważenie wiarygodności Lecha Wałęsy i zakwestionowanie

znaczenia Okrągłego Stołu. Drugim – wrzuceniem do jednego worka pn. *komuna* lat stalinowskich, października 1956, czasów Gomułki, dekady Gierka oraz starań o porozumienie Jaruzelskiego i Rakowskiego, bez niuansowania ww. wydarzeń historycznych.

Jak słusznie zauważył historyk Instytutu Pamięci Narodowej, Antoni Dudek (który widzi w polityce historycznej III RP dwa nurty: liberalny i konserwatywny), po 1989 r. w naszym kraju zaczął dominować nurt liberalny, wyrażający się w tym, że państwo zachowywało neutralność i bezstronność w sferze kształtowania świadomości historycznej Polaków. Dudek uważa, że brak oficjalnej polityki historycznej państwa jest po prostu liberalną formą tej polityki.⁴ Wraz z rozpoczęciem działalności IPN w 2001 r., a szczególnie trzy lata później, w 60. rocznicę powstania warszawskiego (otwarcie Muzeum Powstania za prezydentury Warszawy L. Kaczyńskiego) nastąpiło, wg. Dudka, odrodzenie konserwatywnego modelu polityki historycznej, którego przedstawiciele forsują konieczność angażowania się państwa w promowanie urzędowego patriotyzmu.

W jaki sposób politykę historyczną prowadzą współczesne państwa?

Rozważmy ten problem, skupiając się na wybranych przykładach: bliskich nam geograficznie i historycznie (np. państwach bałtyckich, czyli Litwie, Łotwie i Estonii, ale także Rosji i Ukrainie) oraz dalekim, również kulturowo, czyli Kanadzie. Wybór tych krajów nie jest oczywiście przypadkowy. Spoiwem pierwszej grupy państw jest stosunek do historii postsowieckiej oraz dobór narzędzi do kreowania polityki pamięci wobec rozrachunku z tym okresem historycznym. Kanada jest ciekawym przypadkiem z powodu prowadzenia polityki kolonialnej wobec własnych obywateli, tzw. pierwszych narodów Kanady. Zbrodnie popełnione na własnych obywatelach zostały ostatnio upublicznione i wywołały szok na całym świecie.

Zacznijmy od państw bałtyckich. W jednym rządzie znajdują się tu Łotwa i Estonia ze względu na pokaźną mniejszość rosyjską na swoim terytorium. Najczęściej uzyskuje ona niższy status ekonomiczno-społeczny niż etniczna większość, co wynika ze słabszej znajomości języka państwowego. Jest przywiązana do mediów rosyjskojęzycznych, wskutek czego może wykazywać poparcie dla politycznej aktywności Rosji w regionie. Z nostalgią i sentymentem patrzy na okres sowiecki oraz upamiętnia bohaterów Armii Czerwonej. Językowo, kulturowo i historycznie czuje się związana z Rosją, a z drugiej strony deklaruje lojalność wobec państwa,

3 *Narracje pamięci: między polityką a historią*, red. Katarzyna Kąckiej, Joanna Piechowiak-Lamparska, Anny Ratke-Majewska, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2015, s. 59-80.

4 Antoni Dudek, *Historia i polityka w Polsce po 1989 roku*, [on-line], <http://polskaXXI.pl/Projekty/Politykapamięci> (dostęp 12 04 2008).

w którym przebywa.⁵ Polityka historyczna Rosji wobec państw bałtyckich jest skierowana głównie do mniejszości rosyjskojęzycznej, a więc dotyczy w szczególności Łotwy i Estonii. Dlatego państwa te budują swoją tożsamość narodową poprzez odrzucenie dziedzictwa sowieckiego, będącego nadal częścią tożsamości ich rosyjskojęzycznych mieszkańców. Wymownym przykładem tego sporu jest bitwa o pomniki, czyli usunięcie z centralnych punktów miast Pomnika Brązowego Żołnierza w Tallinie oraz Pomnika Zwycięstwa w Rydze. Dla Łotyszów i Estończyków jest to symboliczny akt sprawiedliwości dziejowej – odrzucenie przeszłości i totalitarnego zniewolenia sowieckiego narzuconego narodom bałtyckim. Z kolei u rosyjskojęzycznych obywateli tych krajów wywołuje on poczucie frustracji i dyskryminacji.

Pomiędzy Rosją i państwami bałtyckimi istnieje fundamentalna różnica w postrzeganiu przeszłości. Rosja (jako sukcesorka Związku Radzieckiego) utrzymuje, że ZSRR jest niesłusznie oskarżany o agresję, gdyż Armia Czerwona wyzwoliła Litwę, Estonię i Łotwę spod okupacji nazistowskich Niemiec (Wilno – 13 lipca 1944 r., Tallin – 22 września 1944 r. i Rygę – 15 października 1944 r.), a włączenie ich w skład ZSRR dokonano się na mocy dobrowolnych porozumień z rządami tych państw.⁶ Państwa bałtyckie oczywiście są przeciwnego zdania i swoją politykę historyczną koncentrują wokół okupacji, deportacji oraz gloryfikacji walki o niepodległość, polegającej na restytucji państwa sprzed 1940 r., tj. sprzed agresji ZSRR. W powszechnym przekonaniu dwie okupacje sowieckie (1940-1941 i 1944-1991) odcisnęły bardziej brutalne piętno na pamięci Litwinów, Łotyszów i Estończyków niż relatywnie krótki okres okupacji nazistowskiej (1941-1944).

Przejdźmy teraz do Rosji, której polityka historyczna nabrała niesamowitego rozpędu od czasu przejścia rządów na Kremlu przez Władimira Putina. Współczesna polityka historyczna Rosji odnosi się do geopolitycznej rywalizacji Rosji z Zachodem. Tego typu narracja służy Rosji do budowania mitu o potęgę swojego państwa – kontynuatorki ZSRR. Ambicje imperialne Rosji i chęć odtworzenia strefy wpływów jak za czasów ZSRR, kiedy ten był mocarstwem światowym, są oczywiste. Wystarczy przywołać słynną wypowiedź prezydenta Federacji Rosyjskiej o upadku ZSRR jako największej tragedii geopolitycznej XX w., a następnie skonfrontować ją z działaniami Rosji w ostatnich dwudziestu kilku latach: konflikt gruzińsko-rosyjski w Abchazji i Osetii Południowej, Nadniestrze, Czeczenia, Donbas i Krym, a ostatnio – wojna na Ukrainie.

Podstawą polityki historycznej Rosji jest koncepcja ruskiego miru, zasadniczo zbieżna nie tylko z poglądami Kremla, ale również Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej. Nie bez znaczenia jest fakt, że zwierzchnik Cerkwi, Cyryl, nosi tytuł patriarchy moskiewskiego i całej Rusi, a także zrzesza większość państw byłego ZSRR. Koncepcja ruskiego miru opiera się przede wszystkim na dążeniu do integracji narodowo-kulturowej i historyczno-politycznej na obszarze poradzieckim. Ruski mir to nie tylko rosyjski świat, ale także cały obszar oddziaływania kultury rosyjskiej. Można traktować go też jako kontynuację idei Świętej Rusi oraz Moskwy – Trzeciego Rzymu (jednym z jej pierwszych autorów był ihumen monasteru z Pskowa, Filoteusz). Obie te idee miały charakter religijny i polityczny, stały się później oficjalną ideologią uzasadniającą ekspansywną politykę Księstwa Moskiewskiego, a następnie – Cesarstwa Rosyjskiego. Uznaje się, że pojęcie ruski mir wprowadził do języka potocznego w 2005 r. Władysław Surkow, twórca pojęcia suwerenna demokracja. Ruski mir jest uznawany za jedną z prób stworzenia utopijnego rosyjskocentrycznego, wschodnio-słowiańskiego bieguna cywilizacyjnego jako alternatywy dla integracji europejskiej.⁷

Jak istotna jest ta kwestia w kontekście konfliktu ukraińsko-rosyjskiego? Oczywiście ma fundamentalne znaczenie. Od samego początku, czyli od rozpadu ZSRR, Rosja ma poważny problem z Ukrainą, która nie życzy sobie kuratelii rosyjskiej i odcina się od wszelkich form podporządkowania się Moskwie. Wystarczy przypomnieć pomarańczową rewolucję na Ukrainie, wydarzenia Euro-majdanu, walkę w Donbasie, nadanie autokefalii Ukraińskiemu Kościołowi Prawosławnemu od patriarchatu Konstantynopolańskiego, które de facto oznacza niezależność od Patriarchatu Moskiewskiego, i ostatnio heroiczną obronę niepodległości w obliczu rosyjskiej agresji militarnej rozpoczętej 24 lutego 2022 r. Jak widać, Rosja nie może się pogodzić z proeuropejską orientacją Ukrainy. W optyce moskiewskiej strata Ukrainy oznacza fiasko projektu odbudowy imperium.

Walka Kijowa z Moskwą przebiega także na poziomie polityki pamięci. Ukraina nie zgadza się diametralnie z rosyjską narracją historyczną i broni swojego stanowiska. Punktów spornych jest wiele, ale kluczową wydaje się być kwestia: Mała Ruś kontra Wielka Ruś. Sprowadza się ona w swojej istocie do konfliktu dwóch przeciwstawnych perspektyw historycznych: kijowskiej i moskiewskiej. Wielka Ruś i Mała Ruś do XVIII w. oznaczały odrębne terytoria

⁵ Ieva Birka, *Expressed Attachment to Russia and Social Integration: The Case of Young Russian Speakers in Latvia, 2004-2010*, „Journal of Baltic Studies” 2016, t. 47, nr 2, s. 219-238; Eva-Clarita Onken, *Memory and Democratic Pluralism in the Baltic States – Rethinking the Relationship*, „Journal of Baltic Studies” 2010, t. 41, nr 3, s. 277-294.

⁶ Aleksandra Kuczyńska-Zonik, Dominik Wilczewski, *Okupacje, dekomunizacja i walka o niepodległość w polityce historycznej państw bałtyckich*, Lublin 2019, s. 11.

⁷ Marek Delong, „Ruski mir” jako narzędzie rosyjskiej ekspansji geopolitycznej na terytorium Ukrainy, „Przegląd Geopolityczny”, nr 33/2020, s. 4.

o odrębnej historii i tradycji. Od XIX w. historiografia rosyjska uznała, że Wielka Ruś to Rosja, a Mała Ruś wraz z Białą Rusią są częścią Wielkiej Rusi. Małoruś zastępowała termin Ukrainą w słowniku geografii politycznej.⁸ XIX-wieczna narracja Mikołaja Karamzina miała uzasadniać ciągłość imperium od wczesnego średniowiecza do współczesności. Opowieść o średniowiecznej Rusi ze stolicą w Kijowie była potrzebna do ustalenia początków imperium w odpowiednio odległej i znaczącej przeszłości. Początkiem Rosji miała być Ruś – jak ją nazywano: Kijowska – sięgająca swymi korzeniami IX w. Przecież dzieje Rosji nie mogły się zaczynać w Moskwie, mieście założonym dopiero w XII w., które stolicą Państwa Moskiewskiego stało się jeszcze później – w 1328 r. (nazwy Rosja wówczas jeszcze nie było).

W interpretacji ukraińskiej ta kwestia wygląda następująco. Mała Ruś jest centrum Rusi ze stolicą Wielkiego Księstwa w Kijowie. Położona na północy Wielka Ruś to teren pod kulturowym wpływem Małej Rusi, czyli dzisiejszej Ukrainy. Rusi średniowiecznej Ukrainiec nie musi nazywać kijowską, tak jak Polak nie nazywa średniowiecznej Polski gnieźnieńską.⁹

Kwestia polityki pamięci w Kanadzie jest dzisiaj bolesna, ponieważ ocalańcy (tak nazywa się rdzennych mieszkańców Kanady) zaczęli mówić o dyskryminacji, torturach i eksterminacji ze strony Kościoła katolickiego i protestanckiego oraz współodpowiedzialności za cały proceder państwa kanadyjskiego, charakteryzującego się brakiem kontroli. Kulturowe ludobójstwo polegało na umieszczaniu dzieci w internatach (w większości przypadków prowadzonych przez Kościół katolicki, ale także anglikański i prezbiteriański); pod przymusem umieszczono tam ok. 150 tys. dzieci rdzennych mieszkańców. W sumie takich szkół i sierocińców w całym kraju było 139. W 2021 r. odkryto szczytki 1148 dzieci – ofiar systemu kolonialnego panującego w Kanadzie jeszcze w XX w. Obecnie mówi się otwarcie o rasizmie i zbrodniach dokonanych na tych społecznościach przez białych obywateli Kanady. Pojawiają się pytania o rozliczenie sprawców oraz zadośćuczynienie ofiarom. Obecny premier, Justin Trudeau, musiał zmierzyć się z tą olbrzymią traumą, rozpoczynając czyszczenie przestrzeni publicznej z nazwisk splamionych ludobójstwem. Zaczął od obalania pomników największych do tej pory postaci w kanadyjskiej historii, np. Johna A. Macdonalda, twórcy państwowości kanadyjskiej i jednocześnie budowniczego systemu szkół z przymusowym programem cywilizowania rdzennej ludności tego kraju. Dalszym krokiem było usunięcie jego podobizny z banknotu kanadyjskiej dziesięciodolarówki. Zmiany widoczne są także w szkołach. W 2017

r. odpowiednik kuratoria oświaty w Toronto postanowił usunąć wyraz *chief* ze wszystkich tabliczek ze stanowiskami w swoich urzędach. *Chief* oznacza główny, ale także wódz. Latami mówiono tak pogardliwie do Kanadyjczyków pochodzących z tzw. pierwszych narodów. Słusznie uznano, że nie godzi się obecnie używać tego terminu. Podobnie jak z Macdonaldem, postąpiono z Egertonem Ryersonem – ojcem edukacji, łączącym najlepsze tradycje brytyjskiej oświaty z najgorszymi kolonizatorskimi metodami. Usunięto jego nazwisko z nazw szkół i uczelni.¹⁰

Edukacja w służbie państwa?

Jak przekonać naród rosyjski do jedynie słusznej, prawowitej kremlowskiej narracji polityczno-historycznej? Wykorzystać wszystkie instrumenty państwa, a z tym Władimir Władimirowicz świetnie sobie radzi.

Poprzednik Putina, Borys Jelcyn, skończył z zakłamywaniem historii – otworzył archiwa z napisem *ściśle tajne*, a także wpuścił do księgarń obrazoburcze, kalające mitologię radziecką dzieła Wiktora Suworowa. A nawet więcej: wprowadził do szkół niezafatшовany podręcznik historii autorstwa Aleksandra Kredera *Nowiejszaja istorija zarubieźnych stran. 1914-1997 (Najnowsza Historia Powszechna. 1914-1917)* oraz *Oteczestwiennaja istorija XX wieka (Historia ojczyzna XX wieku)* autorstwa Igora Dołuckiego.

I nagle młodzież rosyjska dowiedziała się o tym, co do niedawna nie było oczywiste, np. że bez amerykańskiej pomocy w ramach programu *Lend-Lease* trudno byłoby Armii Czerwonej wyżyć się i uzbroić lub że państwa Europy Środkowej zostały poddane komunistycznemu totalitaryzmowi. Podręczniki zawierały różne punkty widzenia i zachęcały uczniów: zastanówcie się dlaczego Zachodnia Ukraina witała Niemców jak wyzwolicielei, zastanówcie się nad postawą Czeczenów itp. Polecenia wprowadzały krytycyzm i samodzielne myślenie: zajmijcie stanowisko, udowodnijcie swoje racje itp. Większość nauczycieli była zachwycona, ale...

Wielka awantura nastąpiła za początków rządów Putina. W 2003 r. podręcznik Dołuckiego, jako zdrajcy i oszczercy, a także agenta CIA, znalazł się na ministerialnym indeksie, natomiast Kreder przyplącił zmianę stanowiska Kremla zawałem serca.¹¹

Federalna komisja ekspertów doszła do wniosku, że podręczniki są wrogą agitacją. Natomiast Putin dopatrywał się świadomego zaniżania roli narodu radzieckiego w walce z faszyzmem oraz uznał, że fakty muszą budzić patriotyzm i uczucie dumy z własnej historii, własnego państwa. Musimy przy tym usunąć plewy i szumowiny, co przez te lata się nawarstwiło.¹²

8 Kazimierz Wójcicki, *Mała Ruś kontra Wielka Ruś. Polacy i Ukraińcy – dzieje sąsiedztwa*, „Polityka”, nr 8/2021, s. 16.

9 Kazimierz Wójcicki, *Mała Ruś kontra Wielka Ruś. Polacy i Ukraińcy – dzieje sąsiedztwa*, „Polityka”, nr 8/2021, s. 19.

10 Joanna Gierak-Onoszko, *27 śmierci Tobięgo Obeda*, Wydawnictwo Dowody na Istnienie, 2019, s. 134.

11 Krystyna Kurczab-Redlich, *Tajemnice Rosji Putina. Wowa, Wołodia, Władimir*, Warszawa 2016, s. 471.

12 Wypowiedź na spotkaniu z historykami w Bibliotece imienia Włodzimierza Lenina w Moskwie, 2003 r.

Od tego czasu w Federacji Rosyjskiej obowiązuje ideologicznie poprawny podręcznik. Prezydent Rosji uznał, że zbytek podręczników mąci uczniom w głowach i należy nauczać według jednego wzoru, jak za czasów ZSRR, zgodnie z hasłem aktywistów partii Wielka Ojczyzna: jedna Ojczyzna, jeden Naród, jeden podręcznik.

I to stwierdzenie nie potrzebuje żadnego komentarza.

Edukacja jako antidotum na wszelką manipulację?

Szczególnie narażone na polityczną ingerencję były zawsze trzy formy obecności historii: historia współczesna, historia popularna oraz pamięć zbiorowa w mediach. Czy można temu jakoś zapobiec?

Pozytywną odpowiedź przynosi edukacja. Tyle tylko, że musi to być edukacja zgodna z najnowszymi teoriami pedagogicznymi, o czym więcej za chwilę.

Realizacja przez władze polityki historycznej prowadzi do funkcjonowania w oświacie takich zjawisk, jak: wymóg nauczania zgodnie z programami i podręcznikami zatwierdzonymi przez władze, w których dobór treści (fakty i interpretacje) w dużej mierze jest warunkowany polityką historyczną oraz występuje dominacja encyklopedyzmu i metod podających (od ucznia wymaga się głównie zapamiętania określonych informacji podanych przez nauczyciela i podręcznik). Nauczyciel, chcąc mieć osiągnięcia zawodowe, nie może odejść od encyklopedyzmu i metod podających, gdyż prawie wszystkie pytania testów kontrolnych, a zwłaszcza egzaminu maturalnego z historii na poziomie podstawowym, wymagają odtwarzania z pamięci ściśle określonych encyklopedycznych informacji. Podobne reguły obowiązują także na olimpiadach historycznych. Mamy do czynienia z narzucaniem określonej interpretacji dziejów, zwłaszcza najnowszych, poprzez tworzenie konkretnych muzeów, finansowanie celowo dobranych wydarzeń kulturalnych, organizację uroczystości rocznicowych, misję publicznych mediów czy określoną politykę nadawania nazw ulicom i placom, a także stawiania pomników – z widocznym polonocentryzmem tych zabiegów.¹³

Wydaje się, że już czas wprowadzić do nauczania historii rozwiązania wynikające z teorii pedagogicznych adekwatnych do wyzwań współczesnego świata, takich jak konstruktywizm (teoretycy: Jerome Bruner, Jean Piaget). Model ten zakłada aktywny udział ucznia w tworzeniu własnej wizji przeszłości. Młody człowiek ma być współtwórcą swej wiedzy historycznej, która może, ale nie musi być zgodna z tym, co mu sugeruje nauczyciel czy autor podręcznika.¹⁴ W ten sposób J. Maternicki wprowadził do rozważań o edukacji historycznej pedago-

giczne zasady konstruktywizmu, a jednocześnie stworzył model, w którym realizacja polityki historycznej nie wydaje się raczej możliwa.

Zgodnie z założeniami konstruktywizmu, ludzie uczą się w interakcji z otoczeniem, aktywnie konstruują własną wiedzę, wykorzystując wiedzę już posiadaną. Nie rejestrują informacji, ale budują struktury wiedzy z dostępnych danych. Rodzi to pedagogiczny postulat, aby uczniowie byli aktywni i twórczy, gdyż próba biernego przyswajania wiedzy dostarczonej przez nauczyciela oraz podręcznik nie przyniesie zadowalających efektów. Poza tym wiedza nie jest tylko zbiorem danych, reguł, zasad i teorii, ale przede wszystkim zdolnością do wykorzystywania informacji w racjonalny sposób oraz umiejętnością interpretacji zdarzeń i zjawisk. Natomiast środowisko uczenia się nie ogranicza się tylko do systemu oświaty. Tworzy go wszystko to, co uczestniczy w konstruowaniu nowej wiedzy o świecie: wiedza uprzednia, styl poznawczy uczącego się, a także relacje między uczącym się a przedmiotem poznania. Teoria ta proponuje oparcie kształcenia na eksperymentowaniu, poszukiwaniach opartych na pomysłach uczniów, stawianiu problemów atrakcyjnych dla młodych ludzi oraz tworzeniu uczniowskich modeli i hipotez. Zaleca zajmowanie się zagadnieniami związanymi z codziennym życiem młodych ludzi, traktowanymi holistycznie, z uwzględnieniem wstępnego zasobu ich wiedzy i doświadczeń. Rolą nauczyciela powinno być stwarzanie uczniom możliwości podejmowania działań poznawczych oraz budowanie pomostów pomiędzy aktualnym rozumieniem danego problemu a rozumieniem bardziej złożonym. Lekcja ma zaczynać się nie od prezentacji wiedzy przez nauczyciela, lecz od rozpoznawania, w jaki sposób uczniowie rozumieją podstawowe problemy w ramach danego tematu. Nauczyciel powinien kierować młodych ludzi ku ich własnemu, ale opartemu na racjonalnych przesłankach, rozumieniu omawianych zagadnień, weryfikacji dotychczasowych przekonań, budowaniu uogólnionych struktur i konfrontowaniu własnych opinii z cudzymi.¹⁵ Kształtowanie kreatywności i samodzielności wymaga samodzielnego dochodzenia do wiedzy oraz wykorzystywania jej do działań praktycznych, a nie otrzymywania gotowej syntezy z zadaniem zapamiętania jak największej ilości informacji. Trudno nauczyć się odróżniania informacji wartościowych od bezwartościowych w trakcie lekcji zdominowanych przez przekaz wiedzy niepodważalnej, danej do wierzenia, nie podlegającej weryfikacji.

¹³ Zbigniew Osiński, *Współczesna polska polityka historyczna a edukacyjne wyzwania społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy*, UMCS w Lublinie, s. 8.

¹⁴ Jerzy Maternicki, *Aktywno-refleksyjny model kształcenia historycznego*, „Wiadomości Historyczne” 2003, nr 2, s. 83.

¹⁵ Stanisław Dylak, *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*. Tekst dostępny na stronie <http://www.cen.uni.wroc.pl/teksty/konstrukcja.pdf> (dostęp 12.04.2010).

PRAWO I ZARZĄDZANIE W OŚWIACIE

Zadania dyrektora w zakresie awansu zawodowego – zmiany w Karcie Nauczyciela 2022

oprac. Jolanta Kijakowska,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. kadry kierowniczej oświaty

Od 1 września 2022 r. będą nadawane tylko dwa stopnie awansu zawodowego: nauczyciela mianowanego i nauczyciela dyplomowanego. Uzyskanie stopnia nauczyciela mianowanego będzie możliwe po 3 latach i 9 miesiącach pracy w szkole, a nauczyciela dyplomowanego – po co najmniej 5 latach i 9 miesiącach od dnia nadania stopnia nauczyciela mianowanego. Dotychczas nauczyciel z dniem zatrudnienia nabywał stopień awansu zawodowego stażysty. Po zmianach będzie on rozpoczynał pracę jako nauczyciel początkujący. Takiego nauczyciela zatrudnia się na podstawie umowy o pracę na czas określony na 2 lata szkolne.

Jakie zadania realizuje dyrektor szkoły lub placówki oświatowej w związku z nowym awansem zawodowym?

1. Dyrektor dokonuje oceny pracy nauczyciela w drugim i ostatnim roku odbywania przygotowania do zawodu nauczyciela (art. 6a ust. 1da KN).
2. W przypadku rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy w trakcie odbywania przez nauczyciela przygotowania do zawodu bądź dodatkowego przygotowania do zawodu dyrektor dokonuje oceny pracy nauczyciela za okres dotychczas odbytego przygotowania do zawodu bądź dodatkowego przygotowania do zawodu, w terminie nie dłuższym niż 21 dni odpowiednio od dnia rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy (art. 6a ust. 1db KN).
3. Przyjmuje oświadczenie nauczyciela o wymiarze, w jakim zamierza odbyć przygotowanie do zawodu, nie później niż do zakończenia roku szkolnego w drugim roku odbywania tego przygotowania (art. 9ca ust. 3 KN).
4. Może wyrazić zgodę na odbywanie przygotowania do zawodu nauczyciela w wymiarze dwóch lat i dziewięciu miesięcy (art. 9ca ust. 4 i 5 KN).
5. Nauczycielowi odbywającemu przygotowanie do zawodu przydziela spośród nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych mentora (art. 9ca ust. 4 i 5 KN).
6. Podaje liczbę nauczycieli przystępujących do postępowań egzaminacyjnych lub kwalifikacyjnych w roku szkolnym, którego dotyczy arkusz organizacji, oraz wskazuje terminy złożenia przez nauczycieli wniosków o podjęcie tych postępowań (art. 9d ust. 8 KN).
7. Obserwuje zajęcia prowadzone przez nauczyciela w drugim roku odbywania przygotowania do zawodu nauczyciela (art. 9fa ust. 1 pkt 1 KN).
8. Wskazuje osobę obserwującą zajęcia prowadzone przez nauczyciela w drugim roku odbywania przygotowania do zawodu, może to być: nauczyciel-doradca metodyczny, nauczyciel-konsultant, przedstawiciel organu sprawującego nadzór pedagogiczny albo nauczyciel dyplomowany, który naucza tego samego przedmiotu bądź prowadzi ten sam rodzaj zajęć, zatrudniony w tej samej lub innej szkole (art. 9fa ust. 1 pkt 3 w zw. z ust. 3 KN).
9. Powołuje komisję obserwującą zajęcia prowadzone przez nauczyciela w ostatnim roku odbywania przygotowania do zawodu (art. 9fa ust. 5 KN).
10. Wchodzi w skład komisji obserwującej zajęcia prowadzone przez nauczyciela w ostatnim roku odbywania przygotowania do zawodu (art. 9fa ust. 6 pkt 1 KN).
11. Przyjmuje wniosek o ponowne przeprowadzenie zajęć w wymiarze godziny w obecności komisji powołanej przez dyrektora (art. 9fa ust. 10 KN).
12. Wchodzi w skład komisji kwalifikacyjnej dla osób urlopowanych ubiegających się o awans na stopień nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego powołanej przez ministra właściwego ds. oświaty i wychowania (art. 9g ust. 7a pkt 2 w zw. z art. 9e ust. 3 KN).

Podstawa prawna: Ustawa z 5 sierpnia 2022 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 1730)

Zapraszamy do zapoznania się z opracowaniem **Pigułka wiedzy – jakie przepisy oświatowe będą obowiązywać od 1 września 2022** przygotowanym przez Jolantę Kijakowską i dostępnym nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/w7css>.

BADANIA I ANALIZY

W Centrum Edukacji Obywatelskiej wierzymy, że szkoła powinna łączyć naukę szkolną z nauką o bieżących wydarzeniach, odwoływaniem się do aktualnej sytuacji społecznej, politycznej, gospodarczej, środowiskowej – zarówno lokalnej, jak i globalnej. Może być także przestrzenią do po-

ruszania trudnych, kontrowersyjnych tematów, na temat których młodzi ludzie często chcą, ale nie mają z kim rozmawiać. W ten sposób szkoła odgrywa ważną rolę w kształtowaniu postaw, wartości, umiejętności i kompetencji przyszłości. Te pomogą młodym stawiać czoła współczesnym

wyzwaniom – zarówno w ramach społeczności szkolnej, lokalnej, jak i globalnie.

Ale czy tak jest? Nie jesteśmy pewni i tego przez ten raport chcemy się dowiedzieć. Czy młodzi ludzie interesują się globalnymi wyzwaniami, jak migracje i klimat? Czy je rozumieją? Czy chcą je zrozumieć i aktywnie działać? Zebrane wyniki pomogą nam przyjrzeć się świadomości polskiej młodzieży i lepiej, bardziej adekwatnie, przygotowywać materiały i programy edukacyjne, które będą służyły młodym ludziom i nam wszystkim.

(fragment wstępu do raportu z badania *Młodzi wobec globalnych wyzwań 2022*, dostępnego nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/wr97n>)

Na długo przed wybuchem wojny w Ukrainie Fundacja Szkoła z Klasą z niepokojem obserwowała trudności związane z włączaniem dzieci z doświadczeniem uchodźstwa czy migracji do polskiego systemu edukacji i proponowała szkołom wsparcie. Widzieliśmy rosnącą samotność nauczycieli, brak systemowych rozwiązań czy szeroko zakrojonych szkoleń.

W momencie wybuchu wojny w lutym 2022 dyrektorzy szkół i nauczyciele, już przeciążeni dwoma latami pandemii i zdalnej edukacji oraz wcześniejszymi kryzysami, stanęli przed kolejnym wyzwaniem przyjęcia do klas kilkuset tysięcy dzieci, które uciekły przed wojną. Starali się pomimo tragedii wojennej i wbrew wielu trudnościom

udzielić im wsparcia i stworzyć warunki do rozwoju. Postanowiliśmy zbadać, jak przebiegała edukacja i włączanie uczniów ukraińskich przez pierwszych kilka miesięcy od wybuchu wojny, jak ten proces oceniają dyrektorzy i nauczyciele i jakiego wsparcia potrzebują najbardziej.

Wyniki badania posłużą nam do lepszego przygotowania kompleksowej serii działań skierowanych do szkół, chcących skutecznie integrować klasy wielokulturowe, w których znajdują się dzieci z doświadczeniem uchodźstwa i migracji.

(fragment wstępu do raportu z badania *Razem w klasie...*, dostępnego nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/wr9g4>)

Podjęliśmy próbę opisanie potrzeb i przyjętych rozwiązań w sytuacji gwałtownego napływu uczniów cudzoziemskich do szkół. Badanie było prowadzone w maju i czerwcu 2022. Był to specyficzny moment – końcówka wielkiego, społecznego zrywu wywołanego rosyjską agresją na Ukrainę. Wiele rozwiązań, które mieliśmy okazję oglądać, miało charakter spontaniczny i doraźny. Bardziej trwałe mechanizmy zaczynały się dopiero klarować. Zamykając analizę danych w przededniu nowego roku szkolnego nie mamy wątpliwości, że będzie on wyglądał inaczej niż końcówka poprzedniego. Niemniej zebrane dane mogą stanowić podstawę do racjonalizacji działań i przyczynić się do poprawy sytuacji tak ukraińskich uczniów i uczennic, jak i ich polskich rówieśników oraz pracowników szkół. (fragment wstępu do raportu z badania *Szkoła zróżnicowana kulturowo...*, dostępnego nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/wr9r7>)

TIK W SZKOLE

Grywalizacja jako trend w edukacji

Adam Becker,
nauczyciel języka niemieckiego w Publicznej Szkole Podstawowej
nr 6 w Starogardzie Gdańskim

Cyfryzacja daje nauczycielom wiele możliwości: zwiększa kreatywność i pozwala pracować efektywniej. Urządzenia takie jak smartfony, tablety czy laptopy mogą służyć nie tylko do przesyłania i prezentowania informacji. Dzięki szybkiemu rozwojowi oprogramowania skutecznym narzędziem w nauczaniu stały się również elementy gier. Wykorzystywanie gier w dydaktyce nie jest niczym nowym, jednak nowoczesne technologie wzbogacają ich potencjał.

Grywalizacja to wciąż jeszcze stosunkowo nowy termin w dydaktyce. Jej typowe elementy obejmują wytyczanie celu oraz nagradzanie osiągnięć punktami. Jest metodą sprzyjającą tworzeniu stymulujących doświadczeń edukacyjnych poprzez zaangażowanie emocji podczas kontaktu z nowymi treściami oraz promowanie przyjaznej rywalizacji. Zabawowe podejście i bazowanie na mocnych stronach gracza ułatwia zaangażowanie uczniów mało zmotywowanych. Rozwiązania proponowane w ramach grywalizacji są wciąż udoskonalane, a wielu uczniów jest już przyzwyczajonych do tego sposobu pracy.

Oferta programów i aplikacji edukacyjnych wykorzystujących elementy grywalizacji jest duża i wielu nauczycielom trudno jest się zorientować, co wybrać. Poniższy tekst zawiera zestawienie najciekawszych aplikacji, podzielonych według ich funkcjonalności oraz wyglądu interfejsu, co jest szczególnie ważne przy nauczaniu młodszych dzieci.

QUIZY, TESTY

To najszybsza i najprostsza forma grywalizacji w edukacji. Wybór aplikacji jest spory. Pozwalają one uczniom rozwiązywać testy za pomocą telefonów komórkowych, tabletów czy komputerów z dostępem do Internetu. Ich istotą jest natychmiastowa informacja zwrotna. Quizy i dłuższe testy są bardzo angażujące, wspomagają proces edukacji poprzez atrakcyjny sposób podania wiedzy i przyjazną formę jej weryfikacji, mogą zatem być narzędziem do wprowadzania nowych tematów, bądź też sposobem na sprawdzenie wiedzy już zdobytej przez uczniów.

Kahoot!

Kahoot! to aplikacja, której można używać do tworzenia quizów, dyskusji i ankiet. Aplikacja jest odpowiednia dla wszystkich przedmiotów, umożliwia przeprowadzenie bezpośredniego, prostego, a jednocześnie zabawnie zaprojektowanego testu wiedzy. Jest bardzo elastyczna dzięki możliwości włączenia do testu dowolnych tekstów, obrazów, plików wideo czy audio.

Quizizz

Program do przygotowywania quizów, sprawdzania zdobytej wiedzy i bieżącej analizy uzyskanych efektów. Quizizz pozwala skorzystać z bogatej bazy testów przygotowanych przez innych nauczycieli oraz układać własne. Dużą zaletą programu jest brak potrzeby wyświetlania pytań na ekranie projektora, dzięki czemu każdy quiz można przeprowadzić również poza klasą szkolną.

Socrative

W programie Socrative, podobnie jak w Quizizz, przygotowany test można przeprowadzić bez rzutnika – na ekranie urządzenia wyświetlone są zarówno pytania, jak i odpowiedzi. Po zakończeniu pracy można wrócić do błędnych odpowiedzi, a test może zawierać dodatkowe objaśnienia. Tym, co jeszcze odróżnia Socrative od jego konkurentów, jest możliwość tworzenia pytania z otwartym polem tekstowym na odpowiedzi opisowe – dostępna już w podstawowej, bezpłatnej wersji tej aplikacji.

Learning Apps

Serwis pozwalający za darmo tworzyć i wykorzystywać przygotowane przez innych różnorodne ćwiczenia interaktywne: gry memory, krzyżówki, łączenie w pary, układanie w kolejności. Z serwisu można korzystać na wszystkich urządzeniach, ograniczenie stanowi jedynie wielkość ekranu – idealnie sprawdzą się duże ekrany tablic interaktywnych i monitorów dotykowych, dobrze zadziałają także tablety, ale ekrany smartfonów będą stanowczo za małe.

FISZKI

To znana metoda nauki stosowana od pokoleń. Małe, prostokątne karteczki, zawierające informacje po obu stronach, doczekały się swojej wersji cyfrowej w kilku odstępach.

AnkiWeb

Aplikacja służy do zapamiętywania np. definicji, pojęć, słówek, wyrażień, wzorów matematycznych, zdań, dat historycznych, nazw geograficznych, nazw stolic państw itd. Fiszki

w Anki działają tak, jak papierowe kartki, gdzie np. z jednej strony mamy słówko lub zwrot po angielsku, a na odwrocie – jego odpowiednik w naszym języku.

Quizlet

Podstawową funkcją Quizleta jest nauka słówek. Użytkownik Quizleta ma możliwość bezpłatnego stworzenia zestawów do nauki i powtórzeń, umożliwiających łączenie pojęć i definicji, pojęć i ilustracji lub dwóch pojęć (np. w języku polskim i angielskim). Fiszki w gotowych zestawach można czytać, odsłuchiwać, zapisywać i literować. Dostępne są też tryby testowania oraz gry. Ta wersja jest dostępna bez rejestracji.

Memrise

Na portalu Memrise znajduje się ogromna liczba różnych kursów na każdy możliwy temat. Można więc nie tylko uczyć się tam hiszpańskiego czy francuskiego, ale także pogłębić swoją wiedzę w zakresie matematyki, fizyki, muzyki lub sztuki. Memrise z poziomu komputera ma więcej funkcjonalności niż aplikacja na telefon – w tej drugiej używamy dostęp do mniejszej liczby kursów oraz nie mamy opcji dodawania swoich słówek.

PREZENTACJA! GRYWALIZACJA! APLIKACJE Z FUNKCJAMI OSADZANIA TREŚCI

Wymienione poniżej aplikacje oprócz elementu grywalizacji posiadają przede wszystkim funkcję prezentowania. Dodatkowo, dzięki możliwości osadzania treści, nauczyciel i uczniowie nie muszą opuszczać jednej aplikacji, aby przejść do innej w celu wykonania zadania, co znacznie usprawnia pracę.

ClassroomScreen

To bezpłatne narzędzie online w formie wirtualnej tablicy, które łączy na jednym ekranie wiele przydatnych narzędzi: czasomierz, kostkę do gry, narzędzia do rysowania i pisanie poleceń, symbole reprezentujące różne formy pracy (pracę samodzielną, w ciszy czy grupową), miernik hałasu w klasie, narzędzie do losowania imion uczniów albo numerów, a także narzędzie do zbierania od uczniów informacji zwrotnej w postaci prostych ankiet przeprowadzanych przy użyciu ikon reprezentujących odpowiedzi w formie wizualnej.

Nearpod

Aplikacja jest oparta na przeglądarce i umożliwia interaktywną edycję istniejących prezentacji. Utworzenie materiału na lekcję polega na przygotowaniu prezentacji z wykorzystaniem dostępnych na platformie narzędzi umożliwiających dołączenie filmów, udzielanie przez uczniów odpowiedzi na pytania otwarte lub zamknięte czy udział w quizach. Interaktywne treści mogą być osadzone zarówno pomiędzy slajdami, jak i na slajdach. Nauczyciel może sterować działaniami uczniów oraz wyświetlać efekt pracy na tablicy interaktywnej.

Genially

To genialne narzędzie do tworzenia interaktywnego materiału do lekcji. Podstawowe funkcjonalności programu są udostępnione bezpłatnie i wystarczają do stworzenia ciekawych prezentacji, infografik i tablic interaktywnych. Wykonanie ich jest też dużo prostsze niż w przypadku popularnego programu Power Point. Wystarczy stworzyć interaktywny obrazek, który może stanowić całą lekcję. W obrazku można ukryć różnorodne zadania, filmiki, zdjęcia, quizy, kody QR oraz wiele innych ciekawych rzeczy.

Pear Deck

Pear Deck jest dodatkiem do Prezentacji Google, pozwalającym na wstawianie do slajdów interaktywnych elementów, takich jak: pytania otwarte, pytania wielokrotnego wyboru, ankiety czy sondaże. Serwis przechowuje i udostępnia nauczycielowi odpowiedzi uczniów. Można je oceniać jako zadania domowe albo wyświetlać na żywo w klasie, co sprawdza się najlepiej w przypadku odpowiedzi ankietowych, numerycznych czy graficznych.

DLA NAJMŁODSZYCH

Młodszy uczniowie są ciekawi nowości, otwarci i chłoną świat wszystkimi zmysłami. Istotnym elementem angażującym ich do nauki jest wizualna strona aplikacji. Ciekawie wykonane aplikacje przykuwają uwagę i zachęcają do realizowania zadań. W przypadku pracy z dziećmi ważna będzie także możliwość wykorzystania różnych zabawnych postaci oraz przyjaznej formy nagradzania.

ClassDojo

Tą aplikację można porównywać do dziennika elektronicznego wzbogaconego o elementy gamifikacji: awatary i nagradzanie. Motywowanie do aktywności podczas lekcji oraz intuicyjna obsługa zachęcają dzieci do kontrolowania swojego konta. ClassDojo zbiera i przetwarza informacje na temat zachowania uczniów danej klasy. Nauczyciele mogą korzystać z tej aplikacji, aby dać dzieciom sygnał o pozytywnym zachowaniu i zarządzać swoimi klasami, podczas gdy rodzice mogą sprawdzić postępy swoich dzieci w szkole. Po zaproszeniu, rodzice mogą zalogować się i śledzić poczynania uczniów przez cały rok.

Blooket

W Blooket możemy wybrać dwa rodzaje rozgrywek: Solo i Host. Kiedy wybierzemy wersję Host, działa ona na takiej samej zasadzie, jak Kahoot czy Quizizz. W szybki i przyjemny sposób tworzymy pytania, wybieramy do nich ilustracje, wpisujemy cztery odpowiedzi i zaznaczamy tę poprawną. Warto wspomnieć o tym, że Blooket umożliwia importowanie słownictwa z Quizletu.

Educandy

W Educandy wystarczy kilka szybkich kroków, aby przekształcić treści dostarczone przez nauczyciela w interaktywne zajęcia. Użytkownicy wprowadzają listy słówek lub pytania i odpowiedzi, a strona internetowa przekształca

te informacje w zabawne, interaktywne gry. Możemy tworzyć 3 rodzaje ćwiczeń. Pierwszy przygotowuje gry na bazie słów (wykreślanki, anagramy), drugi – gry typu połącz w pary, trzeci – quizy. Stworzone gry można udostępniać na innych stronach.

Wordwall

To serwis online do tworzenia własnych ćwiczeń dydaktycznych. Treści i zadania można dzięki niemu prezentować uczniom w wielu wersjach – jako materiał interaktywny, ale także jako karty pracy przygotowane do wydruku. Każda gra dydaktyczna posiada różne poziomy trudności, które w łatwy sposób można zmieniać. Serwis świetnie nadaje się do indywidualizowania zadań dla uczniów – wystarczy wybrać łatwiejszą lub trudniejszą wersję ćwiczenia.

Plickers

Plickers wyróżnia się na tle konkurencji odmiennym sposobem oddawania głosów przez uczniów. Do wykorzystania tego narzędzia uczniowie nie potrzebują żadnych urządzeń elektronicznych. Wystarczy smartfon lub tablet z dostępem do internetu dla nauczyciela i wydrukowane specjalne kody kreskowe dla uczniów, za pomocą których biorą oni udział w głosowaniu. Po zadaniu pytania nauczyciel otwiera skaner w aplikacji mobilnej na swoim smartfonie, skanuje karty uczniów i rejestruje ich odpowiedzi. Dla dzieci może to być świetna zabawa.

Edukacja we współczesnym świecie, zwłaszcza po nauczaniu zdalnym, opiera się coraz częściej na metodach i formach aktywnych, które sprzyjają czynnemu uczestnictwu w zabawie oraz nauce. Istotne stało się stosowanie grywalizacji, która jest skuteczna w przekazywaniu treści i ułatwia zdobywanie wiedzy przez swoją atrakcyjność, a tym samym podnosi efektywność kształcenia. Poza tym grywalizacja daje uczniom możliwość uczenia się od siebie wzajemnie – istotą systemu motywacyjnego gamifikacji są więzi społeczne wytwarzane w celu zwiększenia skuteczności i przyjemności gry. ■

Problemy nauczyciela podczas nauczania online – okiem praktyka

Piotr Gasiński

Z powodu dogasającej pandemii koronawirusa miniony rok szkolny był kolejnym rokiem, podczas którego zastosowano w polskim szkolnictwie nauczanie online. Chciałbym podzielić się moimi skromnymi spostrzeżeniami na temat problemów, jakich przysporzyła nam, nauczycielom, ta forma prowadzenia zajęć z młodzieżą.

Pierwszym problemem, z jakim przyszło się zmierzyć, był prozaiczny brak sprzętu do nauki na odległość, czyli brak wystarczającej liczby komputerów w domach uczniów. Często był to jeden komputer na całą rodzinę, gdzie oboje rodzice musieli pracować zdalnie, a kilkoro dzieci miało brać udział w lekcjach online. Wielu uczniów logowało się na lekcje na telefonach. Część młodych ludzi miała, co prawda, możliwość pożyczenia laptopów ze szkoły, wiem jednak, że nie wszyscy uczniowie otrzymali taką pomoc.

W wielu domach brakowało miejsca na spokojne lekcje, po kilka osób pracowało lub uczyło się w jednym pokoju. Pewien uczeń napisał mi, że nie może odpowiadać, bo obok niego siedzi brat, który zalicza właśnie egzamin ustny na studiach.

Problemem było też nagminne nadużywanie zaufania przez uczniów: ciągłe usprawiedliwianie się ze słabej aktywności na lekcji: a to zepsutym mikrofonem, a to problemem z łączem internetowym, a to znowu czymś innym. Jak rozpoznać faktyczne problemy od naciągania rzeczywistości lub – mówiąc wprost – kłamstwa? I czy nauczyciel ma prawo zarzucać uczniowi oszustwo, nie mając na to dowodów? Uważam, że to sytuacja bez wyjścia.

Pojawił się też bardzo szybko inny problem natury moralnej: czy kazać uczniom włączać kamery? Byłoby to wtargnięcie w czyjąś prywatność, zagładanie komuś do domu, uczynienie ze sfery prywatnej (często skromnej czy wręcz ubogiej) sfery publicznej, narażenie ucznia na komentarze ze strony rówieśników itp. Nie każdy przecież chce pokazywać „całemu światu”, w jakich warunkach mieszka, szczególnie jeśli tę najbardziej intymną przestrzeń życiową musi dzielić z kilkorgiem rodzeństwa. Sam mam wielu takich uczniów. Jako nauczyciel podjąłem zatem trudną decyzję o tym, aby nie nakazywać uczniom włączania kamer podczas lekcji. Wiązało się to z oczywistymi utrudnieniami we właściwym prowadzeniu zajęć i miarodajnym, uczciwym ocenianiu. Uważam jednak, że postąpiłem słusznie. Rygor i nadmierna kontrola muszą ustąpić, gdy chodzi o godność drugiego człowieka.

Wspomniane powyżej problemy przekładały się oczywiście na jakość pracy na lekcji. Podstawowym zagadnieniem stało się ciągłe angażowanie uczniów w zajęcia, wprowadzenie większej dynamiki lekcji. W normalnych warunkach przez cały czas trwania zajęć uczeń jest kontrolowany przez nauczyciela. Wszelkie czynności niezwiązane z pracą na lekcji są natychmiast zauważone i piętnowane – uczeń nie ma więc zbyt wielu możliwości, aby rozpraszać się zabawą telefonem czy innymi czynnościami, które nie są związane z zajęciami. W niektórych szkołach wprowadzono wręcz zwyczaj, że uczniowie oddają

przed lekcją swoje telefony nauczycielowi na przechowanie (np. wkładają je do specjalnego koszyka na biurku nauczyciela).

A jak wygląda to podczas lekcji online? Łatwo się domyśleć, że pozbawiony kontroli uczeń zrobi wszystko, aby jakoś sobie urozmaicić nudne dla niego lekcje. Standardem jest korzystanie z portali społecznościowych, granie w gry komputerowe, oglądanie seriali podczas zajęć czy wręcz zalogowanie się na początku lekcji, aby mieć wpisana obecność, i opuszczenie pokoju/domu – takie ciche wagary.

Pomieszanie sfery prywatnej i służbowej wpływa bardzo źle na wszystkich ludzi, niezależnie od wieku. Skoro problemy z pracą zdalną mają osoby dorosłe, to co dopiero mówić o dzieciach. Uczniowie logujący się na poranne zajęcia bez wstawania z łóżka to norma. Powszechne rozleniwienie, potężny spadek motywacji do pracy, rozkojarzenie, stres wywołany „przeniesieniem się szkoły do mojego pokoju” to norma nauczania online, z którą współczesny nauczyciel musi sobie poradzić. Nie będę przy tym rozwijał tematu braku fizycznego kontaktu z koleżankami i kolegami, tak bardzo niszczącego dla psychiki młodych ludzi.

Dochodzi jeszcze jedna bardzo istotna kwestia. Zadaniem nauczyciela jest nie tylko wykładanie wiedzy, prowadzenie ćwiczeń, angażowanie ucznia do pracy itp. Zadaniem nauczyciela jest, niestety, również ocenianie wiedzy oraz pracy podopiecznych. I tu pojawia się problem zasadniczy, największa – moim zdaniem – trudność podczas nauczania online. W jaki sposób przeprowadzić uczniowie sprawdzian? Jak miarodajnie postawić ocenę za pracę ucznia? Jak sprawdzić, co faktycznie umie on, a nie komputer? Nie znam odpowiedzi na te pytania. Mało tego, nie znam nikogo, kto by te odpowiedzi znał. Powszechna cyfryzacja życia jest olbrzymim ułatwieniem i wielkim dobrem dla ludzkości, ma jednak również swoje negatywne strony.

Nie ma możliwości, aby przeprowadzić całkowicie uczniowie sprawdzian przez internet. Każdy, kto uważa inaczej, musi być ignorantem nieposiadającym żadnego doświadczenia w nauczaniu online. Dam kilka prostych przykładów z własnego doświadczenia zawodowego. Uczeń piszący sprawdzian na komputerze może bez ograniczeń szukać w internecie odpowiedzi na zadane mu pytania. Może stosować translatory (w przypadku języka obcego) lub skomplikowane programy rozwiązujące całe zadania z matematyki czy fizyki. Może klasycznie ściągać z zeszytu lub książki położonej obok komputera, poza polem widzenia kamery. Może wreszcie poprzyklejać sobie karteczki na obudowie monitora albo na ścianie. Są to wszystkie przykłady z życia wzięte, opowiedziane mi w prywatnych rozmowach przez tegorocznych absolwentów szkół. Istnieją co prawda pewne programy i aplikacje

do przeprowadzenia testu online na czas, lecz i one dają się dość łatwo oszukać.

Co można więc zrobić? Jak odróżnić pracę pisaną samodzielnie na uczniwie 3+ od tej niesamodzielnej napisanej na 4 lub 5? Nie znam odpowiedzi na to pytanie. Nie jestem naiwny, wiem, że uczniowie ściągałi od zarnia dziejów. Było to jednak zawsze zjawisko marginalne, obarczone sporym ryzykiem wykrycia i kary. W epoce nauki online staje się jednak zjawiskiem nagminnym z powodu bardzo niskiej szansy ujawnienia, a co za tym idzie – znacznej bezkarności.

Tu pojawia się oczywiście odwieczne pytanie o faktyczny cel edukacji. Czy nie lepiej zmienić podejście do ucznia i zajęcia zdalne prowadzić w sposób mniej wymagający? Może odejść od sprawdzianów i kontrolowania, stawiać wyłącznie pozytywne oceny? Spotkałem się i z takim podejściem ze strony niektórych koleżanek oraz kolegów. Niestety, nie możemy zapomnieć, że przygotowujemy naszych wychowanków do poważnych egzaminów, jak matura czy egzamin ósmoklasisty. To na nas, nauczycielach, spoczywa przykry obowiązek egzekwowania od uczniów tego, żeby się starali. Szkoła bez sprawdzianów, bez wymagań, bez ocen lub z ocenami jedynie pozytywnymi jest – moim zdaniem – czystą utopią.

Owoce nauczania zdalnego było widać po powrocie do nauki stacjonarnej. Uczniowie w większości byli rozleniwieni, nieskorzy do pracy, mieli poważne problemy z koncentracją i ponownym wejściem w tryb pracy szkolnej. Zdarzały się dość często i takie osoby, które w ogóle nie kojarzyły tematów przerabianych ze mną na e-lekcjach, pomimo że brały w nich udział.

Wymienione przeze mnie problemy stanowią jedynie garść trudności, z którymi musieli borykać się nauczyciele podczas pandemii. Chciałbym, aby mój skromny artykuł stanowił zaczyn do głębszego przemyślenia poruszanej przeze mnie problematyki. Potrzebna jest dogłębna analiza zebranych doświadczeń i wypracowanie konkretnych rozwiązań na wypadek podobnych sytuacji w przyszłości. Nikt nie da nam przecież gwarancji, że nauczanie zdalne nie zostanie ponownie wprowadzone. ■

Piotr Gasiński – nauczyciel historii i języka niemieckiego w Zespole Szkół Architektury Krajobrazu i Handlowo-Usługowych w Gdańsku; absolwent Uniwersytetu Gdańskiego; wierzy, że w nauczaniu najważniejszy jest bezpośredni kontakt z drugim człowiekiem i wspólne przeżywanie przygody, jaką jest edukacja; jego pasją jest prowadzenie koła fotograficznego dla uczniów i zaradzanie wychowanków kreatywnym myśleniem.

WOKÓŁ NAS

Święto edukacji kaszubskiej

Lucyna Radziwińska,
starszy specjalista PCEN ds. języka kaszubskiego

Nauczyciele-kaszubiści, członkowie Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego oraz goście licznie przybyli do sali Niebo Polskie dawnego Gimnazjum Polskiego w Gdańsku 9 września 2022 r. wspólnie świętowali 30 lat formalnej edukacji kaszubskiej oraz wręczenie nagrody BĚLNY SZKÓLNY.

Nauka języka kaszubskiego oficjalnie rozpoczęła się w szkołach w 1991 r. na mocy artykułu 13. Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. Wówczas zaistniały podstawy prawne do wprowadzania nauczania kaszubszczyzny, jednak tematyka regionalna pojawiała się w edukacji szkolnej dużo wcześniej. Wspomnę tu tylko o kilku głosach i publikacjach. Już w międzywojniu m.in. dr Władysław Pniewski, nauczyciel języka polskiego w Gimnazjum Polskim Macierzy Szkolnej w Gdańsku, w artykule *Potrzeba regionalizmu w szkole („Gryf”, 1932 r.)* pisał o konieczności przekazywania uczniom wiedzy o regionie, podkreślając, że dziecko najpierw żyje w rodzinie, potem – w grupie regionalnej, wreszcie – w całym narodzie/państwie, by w końcu wejść do ludzkości. Na łamach „Gryfa” znajdziemy również kolejny głos w tej sprawie, wyrażony w artykule *Nauczycielstwo a sprawa kaszubska* autorstwa Stanisława Brzęczkowskiego. W 1958 r. Stefan Bieszk i Jan Rompski opracowali cykl scenariuszy lekcji pt. *Kaszebizna w checzowi uczbie*. Od początku lat 80. XX w. trwały prace nad koncepcją programu regionalizacji nauczania (Komisja Oświaty ZKP pod kierunkiem prof. Edwarda Brezy). W tym czasie, w 1981 r., powstały pierwsze materiały do edukacji regionalnej m.in. *Elementy kaszubszczyzny w szkole średniej* Jerzego Tredera, *Literatura kaszubska w szkole podstawowej i średniej* Ryszarda Karwackiego czy Remusowi króm. *Wypisy z literatury kaszubskiej (1990 r.)* Tadeusza Lipskiego. Pojawiało się coraz więcej inicjatyw związanych z językiem kaszubskim – m.in. Konkurs *Rodnô*

Mòwa, Studium Podyplomowe Wiedzy o Pomorzu, pierwszy lektorat języka kaszubskiego) – a to powodowało, że kaszubska machina edukacyjna nabierała rozpędu. Efektem tych wielu różnych działań było wprowadzenie nauki języka kaszubskiego w dwóch szkołach: Kaszubskim Liceum Ogólnokształcącym w Brusach oraz w Szkole Podstawowej na Głodnicy w 1991 r. To najważniejszy moment, od którego zaczynamy datowanie 30 lat formalnej edukacji kaszubskiej.

Podczas tegorocznej wrześniowej uroczystości prezes Jan Wyrowiński ogłosił, że Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego podjął uchwałę w sprawie ustanowienia dnia 7 września Dniem Edukacji Kaszubskiej. Ustalony został on na pamiątkę uchwalenia Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku, która umożliwiła organizację nauczania języka kaszubskiego w szkołach. Prezes podkreślił również, iż ma nadzieję, że dzień 7 września – Dzień Edukacji Kaszubskiej – na stałe wejdzie do kalendarza nauczycieli-kaszubistów. I będzie dla szkólnych z całych Kaszub okazją do spotkania się i wspólnego świętowania.

Nauka języka kaszubskiego w szkołach zapewne nie rozwijałaby się tak dynamicznie, gdyby nie nauczyciele-regionaliści, dla których zachowanie dziedzictwa kulturowego Kaszub, a nade wszystko rozwój języka kaszubskiego są priorytetowe w ich edukacyjnej pracy. Szczęólnego znaczenia nabiera dzisiaj zatem atrakcyjność nauki jedyne go w Polsce języka regionalnego. Jako przedmiot, którego naukę uczniowie podejmują do-

Uczestnicy pierwszego Dnia Edukacji Kaszubskiej

Nauczyciele, naukowcy, samorządowcy i społecznicy, wyróżnieni za zaangażowanie w rozwój edukacji kaszubskiej, podczas uroczystości w Gdańsku

Fot. P. Wiczyński

browolnie, język kaszubski wśród różnych oferowanych przez system oświaty możliwości musi okazywać się bardziej atrakcyjny od innych, tak aby sprostać konkurencji. Kluczową rolę w tym, że nauczanie *rodny mōwë* jest atrakcyjne dla ucznia, odgrywa nauczyciel-kaszubi-sta. Praca w szkole wymaga wielu poświęceń i ogromnego zaangażowania, aby umożliwić uczniom rozwijanie ich zainteresowań kulturą, historią i językiem regionu poprzez prowadzenie nauczania języka kaszubskiego. Dlatego Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie postanowiło uhonorować nauczycieli, którzy swoim zaangażowaniem przyczyniają się do wszechstronnego rozwoju uczniów naszego regionu oraz zachowania i rozwoju języka oraz kultury kaszubskiej, ustanawiając w 2020 r. nagrodę BĚLNY SZKÓLNY i po raz pierwszy ogłosił konkurs na najlepszego, wyróżniającego się swoją pracą dydaktyczną oraz społeczną nauczyciela języka kaszubskiego. Konkurs ma honorować nauczyciela, który w sposób szczególny przyczynia się do umocnienia więzi uczniów z małą ojczyzną oraz do zachowania i rozwoju języka oraz kultury kaszubskiej. Decyzją Komisji Konkursowej laureatką pierwszej edycji została Felicja Baska-Borzyszkowska (Kaszubskie Liceum Ogólnokształcące w Brusach), a wyróżnienia trafiły do Elżbiety Bugajnej (Szkoła Podstawowa w Goręczynie) i Elżbiety Pryczkowskiej (Szkoła Podstawowa w Tuchomiu). W związku z obowiązującymi ograniczeniami związanymi z przeciwdziałaniem zagrożeniu zakażenia koronawirusem, w 2021 r. konkurs nie został zorganizowany. ZG ZKP ogłosił drugą edycję konkursu w 2022 r., a laureatów i wyróżnionych poznaliśmy właśnie podczas wrześniowej gali.

I edycja nagrody BĚLNY SZKÓLNY; od lewej: prof. Marek Cybulski (jury), Elżbieta Pryczkowska, Felicja Baska-Borzyszkowska, Łukasz Richert (ZKP), Elżbieta Bugajna, Lucyna Radziwińska (sekretarz Komisji Konkursowej), Wojciech Książek (jury) i Jan Wyrowiński (prezes ZKP)

Pierwszy Dzień Edukacji Kaszubskiej uświetniły występy: uczniów z Zespołu Szkół im. Jana III Sobieskiego w Brzeźnie Szlacheckim, które zaprezentowały w nowej odsłonie nuty o zabawkach oraz koncert w wykonaniu maturzysty języka kaszubskiego i absolwenta I Liceum Ogólnokształcącego w Kościerzynie, Pawła Ruszkowskiego.

Arch. ZGZKP / Arch. ZGZKP

Arch. ZGZKP / Arch. ZGZKP

Dziś zbieramy plony pracy pierwszych *szkólnëch kaszëbsczégò jãzëka*, ale nie zatrzymujemy się, pracujemy dalej, aby efekty były jeszcze lepsze. Aby nasza *rodnô mōwa* się rozwijała.

W podniosłej i jakże serdecznej atmosferze minął pierwszy Dzień Edukacji Kaszubskiej. Już dziś zapraszamy na kolejne obchody w przyszłym roku podczas, których wręczymy po raz trzeci nagrody BĚLNY SZKÓLNY.

Komisja konkursowa nagrody BĚLNY SZKÓLNY w 2022 r. w składzie:

Katarzyna Błaszczyk – Kuratorium Oświaty w Gdańsku, prof. Daniel Kalinowski – Akademia Pomorska w Słupsku, Wojciech Książek – przewodniczący Międzyregionalnej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” w Gdańsku, Dominika Ringwelska – Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, prof. Danuta Stanulewicz – Uniwersytet Gdański, prof. Edmund Wittbrodt – Politechnika Gdańska oraz Jan Wyrowiński – prezes Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (przewodniczący Komisji) w komunikacie ogłosiła:

Mając na względzie fakt, że w roku 2021 nagroda nie została przyznana, jak również to, że mija 30 lat od ustanowienia prawnych podstaw wprowadzania edukacji kaszubskiej, Komisja Konkursowa postanowiła, na zasadzie wyjątku, przyznać w 2022 r. tytuł „BĚlny Szkólny” dwóm nauczycielom języka kaszubskiego. Są to nauczyciele-pionierzy edukacji kaszubskiej, pełni poświęcenia, odwagi i pomysłowości. Bez ich przykłady i determinacji trudno sobie wyobrazić rozwój nauczania języka kaszubskiego, zwłaszcza w latach dziewięćdziesiątych minionego wieku. Do dziś są animatorami oraz autorami szeroko rozumianej kultury kaszubskiej oraz ludźmi inspirującymi innych do pracy na rzecz edukacji kolejnych pokoleń Kaszubów.

Tytuł BĚlny Szkólny został przyznany Wandzie Lew-Kiedrowskiej

nauczycielce języka kaszubskiego od początków formalnej edukacji w szkole. *Rodny mōwë* uczyła m.in. w Kaszubskim Liceum Ogólnokształcącym w Brusach, I Liceum Ogólnokształcącym im. Józefa Wybickiego w Kościerzynie oraz w wielu szkołach podstawowych. Jest autorką jednych z pierwszych programów i konpektów lekcji z elementami regionalizacji wydanych latach 80. XX w. oraz licznych artykułów poświęconych regionalizacji nauczania. Jest niestrudzoną propagatorką nauki języka kaszubskiego, inicjatorką i koordynatorką Kaszubskiego Dyktanda *Królewiônka w pałacu*, które od 20 lat odwiedza kaszubskie – i nie tylko – szkoły, a także pomysłodawczynią wielu konkursów, spotkań, imprez kulturalnych oraz działaczką Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego i innych organizacji kulturalno-społecznych na Pomorzu. Jest *Szkólną*, która ze swoimi uczniami wędruje po Kaszubach, pokazując im rodzime piękno oraz wartości. Wielu obecnych nauczycieli, artystów i działaczy kaszubskich są jej wychowankami

oraz

Tytuł BĚlny Szkólny został przyznany Witoldowi Bobrowskiemu

założycielowi pierwszej szkoły podstawowej z nauką języka kaszubskiego. Pionier i niestrudzony propagator nauczania *rodny mōwë*. Współautor pierwszego podręcznika do nauki języka kaszubskiego *Kaszëbsczi abecadło – twój pierszi elemeńtôrz i słownika Twój pierszi słowôrz-kaszëbsko-pòlszczi*. Autor licznych artykułów poświęconych edukacji kaszubskiej. Współorganizator m.in. cyklicznej imprezy *Kaszëbsczi maturańt* w latach 2005-2015, konkursu plastyczno-literackiego dla uczniów szkół podstawowych *Kaszubskie Madonny*. Inicjator wielu wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych o zasięgu wojewódzkim. Przetłumaczył na język kaszubski XIII-wieczną antologię wierszy japońskich.

Fot. P. Wiczyński / Arch. ZGZKP

BĚLNY SZKÓLNY 2022 r.; od lewej: Wanda Lew-Kiedrowska, Felicja Baska-Borzyszkowska, Witold Bobrowski, Jan Wyrowiński

Komisja Konkursowa przyznała także **dwa wyróżnienia**, które zgodnie ze zmienionym regulaminem są przyznawane za konkretne publikacje, inicjatywy, projekty, wydarzenia o charakterze edukacyjnym i społeczno-kulturalnym.

Wyróżnienie zostało przyznane Lucynie Sorn za wydany w 2021 r. tomik poezji *Dzeckã bëc*.

Jest to nauczycielka ze Szkoły Podstawowej w Mostach, współautorka podręczników do nauki języka kaszubskiego, opiekunka szkolnego zespołu *Jantarki*. Pomysłodawczyni i współorganizatorce wielu konkursów, spotkań, przedsięwzięć edukacyjnych oraz kulturalnych o zasięgu lokalnym i wojewódzkim. Aktywna działaczka Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego i innych organizacji społecznych.

Wyróżnienie zostało również przyznane Ewie Świętek Brzezińskiej i Stanisławie Bastian Brzezińskiej za organizację wydarzenia edukacyjno-kulturalnego zatytułowanego *KASZĘBSCZÉ NÓTĚ NA CZĘSTO NOWI ÔRT. Przegląd Nutowej Twórczości Nócenié w Brzeźnie*.

Podczas ww. spotkania promowano nową publikację Aleksandry i Dariusza Majkowskich *Ūcz sã jãzëka z kaszëbsczima nótama*. Autorzy publikacji zapraszają do zabawy i nauki nowych słów, do wspólnego wędrowania po Kaszubach w rytm znanej melodii *Kaszëbsczé nótë*. W zorganizowanym wydarzeniu wzięło udział ponad 200 uczniów, którzy specjalnie razem ze swoimi nauczycielami przygotowali nowe teksty nut w nowej odsonie. Wyróżnione nauczycielki czuwały nad całością wydarzenia w Szkole Podstawowej im. Jana III Sobieskiego w Brzeźnie Szlacheckim. Są one niestrudzonymi propagatorkami nauki języka kaszubskiego. Inicjatorkami wielu konkursów, spotkań kulturalnych na terenie szkoły i gminy. Inspirują swoich uczniów do włączania się w różne inicjatywy lokalne. W ciągu wielu lat aktywności na rzecz regionu wychowały liczne grono następców.

Felicja Baska-Borzyszkowska, Lucyna Sorn, Ewa Świętek Brzezińska, Stanisława Bastian Brzezińska, Jan Wyrowiński

I Pomorskie Regaty o Puchar Marszałka Województwa Pomorskiego i morsko-żeglarski piknik edukacyjny

Iwona Pożniak,

nauczyciel-konsultant ds. edukacji morskiej oraz projektów edukacyjnych, Pomorski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, Małgorzata Bukowska-Ulatowska, nauczyciel-konsultant PCEN ds. edukacji języków obcych

23 września 2022 r. był dniem pełnym emocji oraz różnorodnych atrakcji dla kilkuset pomorskich uczniów i ich opiekunów, którzy przybyli do Centrum Usług Turystycznych we Wdzydzach Kiszewskich, aby wziąć udział w I Pomorskich Regatach o Puchar Marszałka Województwa Pomorskiego oraz w towarzyszącym im morsko-żeglarskim pikniku edukacyjnym. Uczestnikami wydarzenia były dzieci, młodzież i nauczyciele ze szkół uczestniczących w gminnych projektach edukacji morskiej realizowanych w ramach projektu *Pomorskie Żagle Wiedzy – wsparcie regionalne*.

Na starcie regat stanęło 51 załóg. Młodzi żeglarze rywalizowali w dwóch kategoriach: podstawowej i zaawansowanej. W pierwszej zwyciężyła załoga z gminy Kobylnica, natomiast w drugiej – załoga z gminy Cedry Wielkie. Odbył się również bieg dla załóg złożonych z przedstawicieli pomorskich samorządów, który wygrała załoga z Sierakowic. Regaty były okazją do integracji uczestników projektu *Pomorskie Żagle Wiedzy*, a także sprawdzenia w praktyce nabytych przez nich umiejętności żeglarskich. Podczas regat mogliśmy też zobaczyć na wodzie część jachtów klasy Mariner zakupionych przez samorząd województwa pomorskiego z okazji 100-lecia zaślubin Polski z morzem.

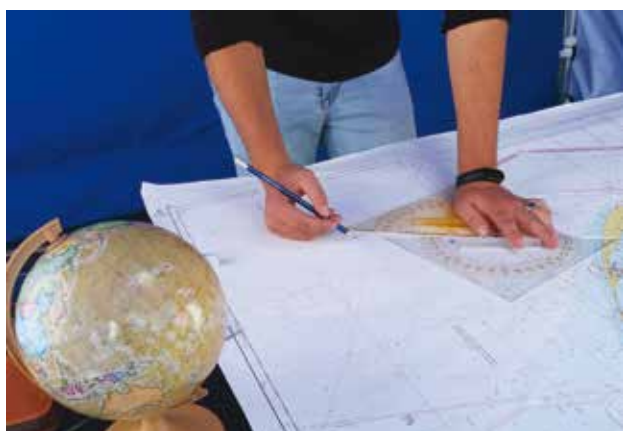
Fot. A. Roźnawska

Fot. M. Bukowska-Ulatowska

Fot. M. Bukowska-Ulatowska

Fot. M. Bukowska-Ulatowska

Fot. A. Rożnawska

Fot. M. Bukowska-Ulatowska

Dla uczestników pikniku morsko-żeglarskiego przygotowano dwie trasy edukacyjne, z dziewięcioma stanowiskami na każdej. Koordynatorami stanowisk byli: Pomorski Związek Żeglarski, Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izzydora Gulgowskich we Wdzydzach, Akwarium w Gdyni, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych – Park Krajobrazowy „Dolina Słupi”, Wdzydzki Park Krajobrazowy, Ośrodek Edukacji Ekologicznej przy Kaszubskim Parku Krajobrazowym, Gminny Klub Sportów Wodnych Kilwater, UKS Wodniacy Garczyn, Fundacja Wspierania Inicjatyw Niekonwencjonalnych „Sub

Ventum” i firma Amber Miraculum Katarzyny Michalskiej. Na stanowiskach uczniowie poznawali budowę łodzi żaglowej, teorię przepisów żeglugi i locji, podstawy nawigacji na mapach morskich, zasady bezpieczeństwa na wodzie i nad wodą, elementy prac bosmańskich, sekrety wodnej fauny i flory oraz tajemnice bursztynu. Mieli również okazję sprawdzić swoją wiedzę i umiejętności. Trzy najbardziej zaangażowane drużyny piknikowe otrzymały atrakcyjne nagrody.

Poza stanowiskami punktowymi, w ramach pikniku przygotowano również kilka stoisk, gdzie można było twórczo spędzić czas, wykonując prace plastyczną o charakterze marynistycznym, zapoznając się z literaturą morską, śpiewając szanty karaoke, poznając w praktyce sztukę haftu kaszubskiego, uczestnicząc w pokazach dawnych dziecięcych gier i zabaw kaszubskich czy zaznajamiając się z efektami prac zespołów uczniowskich uczestniczących w konkursie projektów morskich. Stanowiska te przygotowały: Pomorski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Słupsku oraz Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izzydora Gułgowskich we Wdzydzach.

Na zakończenie spotkania uczestnicy pikniku wysłuchali koncertu szantowego w wykonaniu zespołu HANDSZPAKI, natomiast uczestnicy konkursu projektów otrzymali pamiątkowe dyplomy (wykorzystaną już wcześniej nagrodą był udział w rejsie edukacyjnym po Zatoce Gdańskiej). Sprawny przebieg całego wydarzenia koordynował kmdr ppor. rez. dr Dariusz Kłoskowski.

**SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

POMORSKIE ŻAGLE WIEDZY

- 100 łodzi żaglowych na 100-lecie zaślubin Polski z morzem
- 7600 uczniów biorących udział w projekcie
- 43 zaangażowane gminy
- 16 zbudowanych i zmodernizowanych portów i przystani

„Rozwijajcie żagle - pokażcie Waszą moc”
Mieczysław Struk
Marszałek Województwa Pomorskiego

Konkurs projektów uczniowskich
w ramach projektu „Pomorskie Żagle Wiedzy” – wsparcie regionalne
w roku szkolnym 2021/2022

miejsce I:
„The magic of the Baltic Sea - komiks w języku angielskim o Morzu Bałtyckim”
Szkoła Podstawowa w Zaleskich

miejsce II:
„Jezioro Mikoszewskie i jego tajemnica”
Szkoła Podstawowa w Mikoszewie

miejsca III i IV:
„W poszukiwaniu ciekawych organizmów żyjących w wodach Bałtyku”
Szkoła Podstawowa w Bierkowie

„Zagraj w Pomorskie Żagle Wiedzy – oferta turystyczna Gminy Stegna.
Jak jest, a jak może być - Monopoly - Gmina Stegna”
Szkoła Podstawowa w Mikoszewie

miejsce V:
„Co warto zobaczyć nad Morzem Bałtyckim”
Szkoła Podstawowa nr 1 w Sztumie

miejsce VI:
„Szlakami morskich latarni” Szkoła Podstawowa w Krzemieniewie

miejsca VII i VIII:
„Skarby Żuław i Mierzei Wiślanej - unikatowość regionu i zasobów wodnych”
„Namaluję, wyrymuję... piękno Żuław pokazuję; plaże, mosty”
Szkoła Podstawowa w Tujsku

Fot. Archiwum PODN

Konkurs projektów uczniowskich w ramach projektu „Pomorskie Żagle Wiedzy” – wsparcie regionalne w roku szkolnym 2021/2022

L.p.	Kryteria oceny prac konkursowych	Liczba punktów
1	Prezentacja oraz uczniowski opis realizacji projektu wskazuje na rozwój kompetencji kluczowych uczniów	0 – 4
2	Prezentacja oraz uczniowski opis realizacji projektu wskazuje na rozwój wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie edukacji morskiej	0 – 4
3	Treść merytoryczna prezentacji i uczniowskiego opisu realizacji projektu odznacza się wysokim poziomem merytorycznym: <ul style="list-style-type: none"> – prezentacja i opis są poprawne pod względem merytorycznym – w sposób wyczerpujący i przekonujący uzasadniono dokonane wybory, w tym wybór rzeczywistego problemu do rozwiązania poprzez realizację projektu – zaprezentowano wielostronne ujęcie tematu, różnorodność dokonanych analiz i/lub wykorzystanych źródeł 	0 – 5
4	Prezentację i uczniowski opis realizacji projektu cechuje staranność i poprawność językowa: <ul style="list-style-type: none"> – prace zostały starannie wykonane – materiał jest poprawny pod względem językowym 	0 – 2
5	Prezentację cechuje przystępność i trafny dobór formy przekazu: <ul style="list-style-type: none"> – prezentacja jest spójna i logiczna – wybrana forma odpowiada treści przekazu oraz specyfice grupy odbiorców, dobrze dobrano środki techniczne i/lub artystyczne 	0 – 3
6	Prezentacja jest oryginalna i atrakcyjna	0 – 4
7	Wszyscy członkowie grupy byli zaangażowani w pracę zespołu projektowego	0 – 3
Łączna liczba punktów do zdobycia		25

Realizacja projektu „Pomorskie Żagle Wiedzy” jest finansowana ze środków Unii Europejskiej. Partnerami projektu są: Departament Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku, Pomorski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku oraz Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku.

Zachęcamy do wzięcia udziału w Konkursie projektów uczniowskich w roku szkolnym 2022/2023 – szczegółowe informacje są dostępne pod adresem: <https://tiny.pl/wwrv6>.

Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego

Katarzyna Drausał, Marta Bartoszevska

29 lat temu powstało Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego. Germaniści z całej Polski skupiają się w różnych miastach i tworzą tam oddziały. Obecnie Stowarzyszenie liczy 771 członków.

W 2017 r. dr Ewa Andrzejewska, pracownik Uniwersytetu Gdańskiego, wraz z innymi nauczycielkami języka niemieckiego postanowiła utworzyć oddział Gdańsk Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Niemieckiego. Członkowie wybrali Ewę na prezeskę, która przez kolejne trzy lata rozwijała działalność Stowarzyszenia w regionie.

W 2020 r. ówczesna prezeska postanowiła przekazać pałeczkę kolejnym germanistkom. I tak po wyborach w październiku 2020 r. zarząd PSNJD Gdańsk powiększył się, a w jego skład weszły: Katarzyna Drausał – prezes, Hanna Jałozza – wiceprezes, Marta Foltyn – skarbnik, a także Joanna Anolik, Marta Bartoszevska i Patrycja Doroszevska – członkowie zarządu.

Fot. Archiwum

Pierwszą ważną decyzją podjętą przez nowy zarząd była zmiana nazwy oddziału w taki sposób, aby wskazywała na większy zasięg działalności: tak powstał oddział Trójmiasto. Obecnie nasz oddział liczy 30 członków, którzy są zaangażowani w promocję języka niemieckiego na terenie województwa pomorskiego oraz wspólnie dbają o rozwój warsztatu nauczycielskiego.

Przynależność do PSNJD w Trójmieście umożliwia nawiązanie kontaktów z germanistami pracującymi w przedszkolach oraz wszystkich typach szkół. Członkowie Stowarzyszenia wymieniają się swoim doświadczeniem, przygotowywanymi materiałami, scenariuszami lekcji oraz metodami i technikami pracy z uczniami. Ponadto otrzymują newsletter z informacjami o szkoleniach, stypendiach na wyjazdy zagraniczne i konkursach. Kilka razy w ciągu roku szkolnego odbywają się stacjonarne spotkania szkoleniowe oraz webinaria, które prowadzą zarówno wybitni metodycy spoza Stowarzyszenia, jak i nasi członkowie. Przynależność do PSNJD (oddział Trójmiasto) umożliwia zdobycie rekomendacji Stowarzyszenia przy występowaniu o stypendia i nagrody oraz publikowanie artykułów w czasopiśmie branżowym „Deutschlehrermagazin”. Dodatkowo nasi członkowie otrzymują zniżki lub nie ponoszą kosztów uczestnictwa w warsztatach metodycznych, m.in. w Letniej Akademii Germanisty „Sommer Akademie” organizowanej co roku w Gdańsku.

Fot. Archiwum

Fot. Archiwum

Członkowie trójmiejskiego oddziału PSNJD podejmują szereg inicjatyw mających na celu promocję języka niemieckiego wśród uczniów. Patrycja Doroszevska-Olander i Katarzyna Drausał są pomysłodawczyniami dwóch konkursów. Pierwszy z nich, *Feste feiern*, jest konkursem językowo-artystycznym. W ubiegłym roku uczniowie szkół podstawowych wykonywali kartki świąteczne z niemieckimi życzeniami, a w roku szkolnym 2022/2023

Fot. Archiwum

będziemy poznawać słownictwo i zwyczaje urodzinowe. Pierwszy etap konkursu odbędzie się już w październiku. Drugi konkurs, *Deine Meinung ist gefragt*, jest skierowany do uczniów szkół ponadpodstawowych i ma na celu poznanie opinii młodych ludzi – wyrażonej w języku niemieckim – na różne bliskie im tematy. W maju tego roku ogłosiliśmy zwycięzców pierwszej edycji, w której młodzież mówiła o lekcjach zdalnych i stacjonarnych. W drugiej połowie nadchodzącego roku poznamy opinie uczniów na temat ocen w szkole.

Stowarzyszenie nie zapomniało o najmłodszych miłośnikach języka niemieckiego. Dla nich jest organizowany konkurs pt. *Esther und Socke*. Autorki konkursu, Hanna Jąłoza i Marta Foltyn, co roku określają temat przewodni filmów nagrywanych przez uczniów klas I-III szkół podstawowych.

Ponadto PSNJK oddział Trójmiasto wspiera organizację konkursów ogólnopolskich: *Lust auf Lesen* dla uczniów szkół podstawowych oraz *Turbolandeskunde* dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Terminy oraz regulaminy konkursów zostały podane już we wrześniu bieżącego roku.

TURBOLANDESKUNDE

Uczniowie biorący udział w konkursach oraz ich nauczyciele otrzymują nagrody, które pozyskujemy od różnych sponsorów, np. Tawerny Zante, Inspirowni Edukacyjnej, WellU oraz wydawnictw.

Nasze inicjatywy tworzone są także dla nauczycieli języka niemieckiego. Najistotniejsze są tutaj cykliczne spotkania i szkolenia, które odbywają się kilka razy w roku na terenie Trójmiasta. Zawsze wybieramy temat przewodni, zapraszamy szkoleniowców lub dzielimy się własną wiedzą i doświadczeniem. Podczas pandemii zapoczątko-

Fot. Archiwum

waliśmy także spotkania online, które chcielibyśmy nadal realizować dwa razy w roku, aby móc spotykać się z nauczycielami i trenerami z innych części Polski czy świata.

Organizujemy również konferencje online dla germanistów z całej Polski pt. *Akademia Germanisty*. Dwie poprzednie edycje cieszyły się ogromnym zainteresowaniem, zarówno ze strony prelegentów, którzy z chęcią dzielili się doświadczeniem oraz wiedzą, jak i uczestników, którzy tłumnie oglądali wszystkie webinaria. Co więcej, wciąż można je oglądać.

W najbliższym czasie planujemy poszerzenie działalność Stowarzyszenia o wyjazdy do Niemiec dla nauczycieli oraz wspólne projekty edukacyjne. Chcielibyśmy zorganizować krótką wycieczkę na jarmarki świąteczne oraz dłuższą, która pozwoli nam poznać bliżej różne miasta Niemiec.

Wszystkich zainteresowanych działalnością naszego Stowarzyszenia zapraszamy do śledzenia naszych przedsięwzięć na Facebooku (Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Języka Niemieckiego Oddział Trójmiasto). Znajdują się tam informacje o stypendiach dla nauczycieli, przeprowadzanych konkursach, zaproszenia na stacjonarne szkolenia metodyczne i webinaria, jak również sprawoz-

dania z ich przebiegu. Co poniedziałek zamieszczamy linki do stron internetowych zawierających materiały edukacyjne, które można wykorzystać w pracy z uczniami. Publikujemy również wiele niemieckich żartów i memów.

Mamy nadzieję, że nasze działania zachęcą germanistów do dołączenia do naszego Stowarzyszenia. Po pięciu latach istnienia trójmiejskiego oddziału możemy stwierdzić, że zrzęsa ono kreatywnych nauczycieli, pasjonatów języka niemieckiego. Wśród naszych członków zawiązały się przyjaźnie, wspólnie koordynujemy projekty edukacyjne. Serdecznie zapraszamy na najbliższe spotkanie! Szczegóły już niebawem na Fb – zeskanuj kod, polub naszą stronę i bądź na bieżąco ;)

Marta Bartoszevska – nauczycielka języka angielskiego i niemieckiego; twórcza interaktywnych materiałów, wykorzystywanych zarówno podczas lekcji, jak i w trakcie samodzielnej nauki; w Polskim Stowarzyszeniu Nauczycieli Języka Niemieckiego o. Trójmiasto pełni funkcję sekretarza; miłośnik kreatywnego nauczania języków obcych i pracy metodą projektu, sympatyk projektów międzynarodowych eTwinning oraz Das Bild der Anderen, dzięki którym uczniowie współpracują z rówieśnikami z zagranicy.

Katarzyna Drausal – nauczycielka języka angielskiego i niemieckiego; trener wspomaganie pracy szkoły; właścicielka firmy szkoleniowej Inspirownia Edukacyjna; prezes Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Niemieckiego o. Trójmiasto oraz członek ZG PSNIN; autorka materiałów edukacyjnych; organizatorka onlinowych wydarzeń dla nauczycieli; entuzjastka innowacyjnych metod pracy na lekcji, pasjonatka wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu; w swojej pracy zwraca uwagę na kształtowanie kompetencji przyszłości.

Poukładaj sobie obraz: ARTBOX – kreatywne pudełko na lekcji plastyki

Anna Flis

*Wyobraźnia jest ważniejsza od wiedzy.
Wiedza jest ograniczona, a wyobraźnia otacza cały świat.*
Albert Einstein

Dziecka uzdolnienia kształtują się pod wpływem środowiska, w który się rozwija i bodźców, jakie są mu dostarczane potrzebne do kreatywnego rozwoju. Aktywność twórcza przybiera różne formy, polega na stworzeniu czegoś nowego, czego jeszcze nie było, jest najbardziej tajemniczą ze wszystkich czynności.¹ Podczas tworzenia można wyrazić to, co ma się wewnątrz siebie, w sposób odważny. U dziecka w czasie aktywności twórczej nie tylko intelekt odgrywa istotną rolę, ale również intuicja. Pojęcie twórczość można zdefiniować jako coś niezwykłego, gdyż stwarza wrażenie rzeczy nigdy nieoglądanej. Twórczość przejawia się dzięki myśleniu twórczemu, które związane jest z umiejętnością spojrzenia na dane zagadnienie w nowy sposób, szukają rozwiązania problemu z różnych stron, w sposób analityczny, twórczy i praktyczny, dzięki czemu powstają nowe koncepcje.² Wielu autorów uważa, że wyobraźnia to przekraczanie granic znanego doświadczenia i rozbudowywanie dostępnej rzeczywistości, dzięki czemu dziecko widzi dawne rzeczy w nowy sposób. Wartość pracy jest wyrażona przez jej oryginalność i piękno.

Zajęcia plastyczne w sposób uniwersalny wpływają na rozwój dziecka, w tym również osobowość. Przez tworzenie dziecko odczuwa radość z dotykania, oglądania i działania, która wynika z jego przeżyć, wyzwalając fantazję i wyobraźnię. Zajęcia plastyczne wpływają na rozwój dyspozycji psychicznych dziecka, takich jak: wytrwałość, samodzielność, umiejętność planowania czy dokonywania wyborów, budowania relacji z rówieśnikami i dorosłymi. Ćwiczenia plastyczne pełnią również funkcję terapeutyczną katharsis, która przyczynia się do niwelowania lęków, zahamowań, rozwija pewność we własne możliwości i odwagę twórczą, co rozbudowuje kreatywność.³ Poprzez działania twórcze rozwija się myślenie twórcze oraz odkrywczе, które ukazuje nieznanе zagadnienia i rozwija myśl poznawczą. W procesie myślenia twórczego tworzą się zupełnie nowe rozwiązania, jeszcze nieznanе, a skojarzenia wybiegają poza zakres znanych pojęć czy zjawisk. Powstają nowe pomysły i wte-

dy myślenie staje się inteligentne oraz twórcze – ukazuje nowy sposób myślenia o danej rzeczy.

Na lekcjach plastyki w kilku klasach zastosowałam Artboxy – kreatywne pudełka, których zawartość sama przygotowałam. Co kilka lekcji każde dziecko otrzymywało pudełko z cytatem i materiałami, z których miała powstać praca plastyczna. Kreatywne uczenie się ma polegać na odbieraniu różnych bodźców i doznań, co pozwala bardziej zaangażować się w lekcję. Różne materiały wpływają na koncentrację i aktywizację, a to poprawia efektywność nauki u dzieci. Kompozycja z różnych materiałów zawsze jest udaną pracą i gwarantuje poczucie sukcesu. Pudełka MIAŁY WZBUDZAĆ CIEKAWOŚĆ...

Fot. Archiwum szkolne

Na pierwszej lekcji: **Mieć fantazję nie znaczy coś wymyślać, to znaczy tworzyć coś z tego, co istnieje** (Tomasz Mann). Uczniowie dostali pudełka z papierami o różnych fakturach i z różnymi motywami. Mieli za zadanie stworzyć kompozycję w technice scrapbooking, kolaż/fotokolaż surrealistyczny. Uczniowie również tworzyli historyjki do pracy plastycznej.

1 R. Gloton, C. Clero, *Twórcza aktywność dziecka*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1976, s. 37.

2 B. Dyrda, *Rozwijanie twórczości i inteligencji emocjonalnej dzieci i młodzieży*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004, s. 10.

3 M. Jąder, *Techniki plastyczne rozwijające wyobraźnię*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005, s. 9.

Fot. Archiwum szkolne

Fot. Archiwum szkolne

Na drugiej lekcji: *Świat zawsze wydaje się piękniejszy, kiedy właśnie stworzyłeś coś, co wcześniej nie istniało* (Neil Gaiman). Pudełka zawierały różne skrawki materiału (nici, filc, jeans, wełna, włóczka, mulina, foamiran, sznurki itp.). Uczniowie mieli stworzyć pracę w stylu asamblażu, do kawałka tkaniny poprzyklejać ścinki materiałów i nici, tworząc pracę sensoryczną... (nie)tkane obrazy – poplątana tkanina, metamorfoza włókna. Powstały prace w stylu aplikacji tkanin, a nawet abstrakcji geometrycznej i prac nieoczywistych.

Na trzeciej lekcji: *Początek jest najważniejszą częścią pracy* (Platon). W pudełku był umieszczony mały motyw, np. kwiatek lub motyl. Resztę obrazu uczniowie tworzyli/kończyli samodzielnie.

W przyszłości chcę kontynuować tę metodę pracy, stawiając na pobudzenie ciekawości i rozwijanie wyobraźni. Artboxy zostały entuzjastycznie przyjęte przez uczniów: Dziwne, ale fajne. Uczniowie nie chcieli, abym wyświetliła jakiegokolwiek przykłady, jak można stworzyć pracę – chcieli zmierzyć się z wyzwaniem samodzielnie. Wybrałam klasy z mniejszą liczbą osób, następnie rozsadziłam uczniów, żeby nikt nie sugerował się czyjąś pracą, tylko tworzył indywidualnie.

Anna Flis – nauczyciel plastyki w Szkole Podstawowej w Kowalach, aktorka i rzeźbiarka; jej pasją jest rzeźba w drewnie, zdjęcia prac można zobaczyć w kwartalniku „Neony – Tożsamość”; wciąż poszukuje nowych metod pracy, które byłyby dla uczniów terapią przez sztukę.

Fot. Archiwum szkolne

Wizyta studyjna opiekunów pedagogiczno-metodycznych Lokalnych Centrów Nauczania Kreatywnego

Urszula Kornas-Krzyżykowska,
nauczyciel-konsultant PCEN ds. matematyki i kreatywności

Opiekunowie pedagogiczno-metodyczni pełnią kluczową rolę w projektach powiatowych w ramach przedsięwzięcia strategicznego Zdolni z Pomorza.

To osoby, które sprawują nadzór merytoryczny nad organizacją działań dla uczniów w Lokalnych Centrach Nauczania Kreatywnego oraz konsultują autorskie programy nauczania opracowane przez nauczycieli na potrzeby realizacji zajęć pozalekcyjnych. Regularnie spotykają się ramach sieci opiekunów pedagogiczno-metodycznych w celu wymiany doświadczeń.

Aby móc wzbogacić ofertę dla uczniów, w dniach 9-11 września 2022 r. wzięli udział w wizycie studyjnej w Warszawie.

Najważniejszym punktem programu było spotkanie w Krajowym Funduszu na rzecz Dzieci, który zrzesza naukowców, popularyzatorów nauki, artystów, badaczy i studentów przekonanych, że rozwój talentów oraz pasji młodych ludzi to sprawa ważna dla całego społeczeństwa. Jak sami piszą: Fundusz jest rodzajem pomostu pomiędzy zdolnymi młodymi ludźmi a środowiskiem naukowców i artystów.

W spotkaniu uczestniczyła pani Maria Mach, dyrektorka Funduszu, a także stypendyści – Martyna, Kacper, Aleksander, Łukasz i Dawid oraz tutorzy – Ala, Mikołaj, Szymon i Kinga, jak również pani Paulina Książek, Koordynatorka Projektów Naukowych, odpowiedzialna za stypendia celowe.

Mieliśmy okazję obejrzeć biuro i bibliotekę Funduszu oraz kampus, po którym oprowadziła nas p. Maria Mach, wskazując miejsca, w których uczestnicy programu spotykają się z pracownikami naukowymi i wspólnie prowadzą prace badawcze. Pani Dyrektor przybliżyła działalność Funduszu. Opowiadała o inicjatywach i ludziach, którzy

tworzą wspaniałą społeczność oraz pomagają młodym ludziom rozwijać pasje i zainteresowania. Jej ogromne doświadczenie wynikające z wieloletniej pracy w Funduszu dawało się zauważyć w każdym słowie.

Stypendyści mówili o swoich stażach, związanych z nimi nowych doświadczeniach i badaniach, w których uczestniczą oraz dzięki którym mają okazję zdobywać wiedzę i uczestniczyć w prawdziwej pracy naukowej. Dzięki udziałowi w Programie Zdolni mieli okazję wziąć udział w różnorodnych zajęciach, które nie zawsze były dla nich tymi z pierwszego wyboru, a okazywały się fascynujące. Młodzi ludzie zwracali uwagę na wsparcie i atmosferę, jaka towarzyszyła im od pierwszego spotkania z pracownikami Funduszu. Podkreślali znaczenie tego, że są częścią wspólnoty Funduszowej.

W drugiej części spotkania opiekunowie rozmawiali z tutorami, którzy jeszcze niedawno sami byli uczestnikami Programu Zdolni, a teraz – w ramach wolontariatu – zajmują się młodszymi koleżankami i kolegami, wspierając ich pasje oraz zainteresowania. Opowiadali o tym,

W drodze do Warszawy

Przed wejściem do siedziby Krajowego Funduszu na rzecz Dzieci

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Spotkanie z p. Marią Mach i tutorami z Funduszu

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Spotkanie ze stypendystami Funduszu

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Ogrody BUW

jak Fundusz wpłynął na ich życiowe wybory i jak teraz mogą realizować swoje plany. Wypowiedzi tutorów uzupełniła p. Maria Mach, udzielając niezbędnych wyjaśnień czy wspominając różne ciekawe wydarzenia związane z obecnymi na spotkaniu stypendystami i tutorami. Wymiana zdań między nią a obecnymi i byłymi podopiecznymi świadczyła o ich niesamowitej więzi oraz osobistych relacjach.

Poza wizytą w Funduszu opiekunowie odwiedzili też planetarium w Centrum Nauki Kopernik, gdzie wzięli udział w pokazie i obejrzelili film pt. *Jesteśmy kosmitami*. Zwieńczeniem intensywnego dnia były odwiedziny w Ogrodzie Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego i uroczyste podsumowanie wizyty.

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Planetarium w Centrum Nauki Kopernik

Fot. Archiwum projektu Zdolni z Pomorza

Ogrody Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego

Jak wspominają swój pobyt w Warszawie uczestnicy wizyty studyjnej?

Oto wypowiedzi kilku z nich:

Największe odkrycie to Fundusz (a zwłaszcza fakt, że mają domenę fundusz.org, czyli ktoś baaaardzo dawno ją kupił) i to, że działają od 1983 r. Największą radość sprawiło mi, że formuła „pomagamy sobie bez pieniędzy” działa. Czyli są ludzie, dla których satysfakcja z pomagania innym ma większą wartość niż zera na koncie. Także w wielkim, naukowym świecie. Oczywiście potwierdziły się moje podejrzenia, że wszystkie pozostałe osoby, np. koordynatorzy, to przemili i wspaniali ludzie, którym się chce :-)

Wyjazd bardzo sprawnie zorganizowany, bardzo dobry nocleg i jedzenie. Pełny program (napięty :-). Poproszę o więcej :-)

Spotkania z ludźmi, którzy dzielą się swoimi pasjami, zawsze były dla mnie dużym przeżyciem. Tym razem również. Wspaniałe jest to, że młodzi ludzie dostają wsparcie i udzielają go innym. A wszystko w oparciu o wolontariat! Ta społeczność, która wciąż tworzy się dzięki Funduszowi i niewątpliwie pani Marii Mach, powinna być wzorem i przykładem dla wszystkich, którym zależy na młodym pokoleniu. Już myślę, jak niektóre z działań Funduszu wprowadzić w życie u siebie.

Szkoła Podstawowa nr 1 w Gdańsku: *Erasmus+ Power. Rozwijamy nasze umiejętności, by uczyć lepiej*

Paweł Kołodziejek, nauczyciel w Szkole Podstawowej nr 1 im. Mariusza Zaruskiego w Gdańsku

40 lat minęło jak jeden dzień... – tak mogłaby już dawno zaśpiewać społeczność Szkoły Podstawowej nr 1 w Gdańsku podczas obchodów jubileuszowych, jednak pandemia zablokowała nam taką możliwość. Mimo wszystko jednak takie rocznice skłaniają do refleksji.

Jako kadra naszej szkoły wciąż się rozwijamy. Szukamy nowych dróg do wejścia w dojrzałość edukacyjną, którą chcemy się dzielić z naszymi wychowankami oraz społecznością lokalną. Symboliczna jest zatem liczba 18 nauczycieli, która uczestniczyła w europejskim projekcie: ***Erasmus+ Power. Rozwijamy nasze umiejętności, by uczyć lepiej (We develop our skills to teach better)***.

Dlaczego do niego przystąpiliśmy? Naszym celem jest, aby uczniowie zobaczyli w swoich nauczycielach osoby otwarte na świat, chcące poszerzać swoje umiejętności. Wierzymy, że zachęci to młodzież do podejmowania m.in. aktywności na płaszczyźnie europejskiej. Zależy nam również, aby nasze grono pedagogiczne było gotowe do realizacji interkulturowych projektów międzynarodowych. Taki bowiem wydaje się być kierunek na busoli współczesnej klasy oraz nowoczesnej szkoły XXI w. W tym celu odbyliśmy szkolenia w czterech państwach: we Włoszech, na Malcie oraz w Hiszpanii i Irlandii.

Coraz lepiej rozumiemy, jak ważna jest świadomość, że współczesna klasa szkolna to nie jest jakiś materialny byt zawieszony w próżni przepisów. Nasze mikrospołeczności mają swoje DNA, na które składa się m.in. społeczny kod odniesień, a także kontekst międzykulturowy. Stajemy się coraz bardziej zróżnicowanym i pluralistycznym społeczeństwem. Dlatego w trakcie projektu nauczyliśmy się, jak ważną sprawą jest umiejętność włączania uczniów z doświadczeniem migracji do społeczności klasowej oraz szkolnej. To wyzwanie, ale też bogactwo wynikające z poznania innych kultur, a co za tym idzie – szansa, aby kształtować postawy tolerancji i otwartości na świat. W tej chwili społeczność naszej szkoły to również blisko 150 uczniów z Ukrainy czy Białorusi. Szukamy sposobów, aby zwiększyć zaangażowanie naszych uczniów migrantów (i ich rodziców) w działania klasy oraz szkoły, aby pomóc im w procesie asymilacji, a także przetrącić bariery językowe i kulturowe.

Jesteśmy absolutnie przekonani, że kluczowa dla radzenia sobie w przyszłości jest znajomość języków, w tym tak ważnego języka angielskiego. Bez tego łatwo się pogubić na mapie globalnego świata, który jest tak naprawdę tuż za naszym płótnem. Dlatego też nauczyciele, którzy wyjeź-

dźali na kursy Erasmus+ Power..., w trakcie przygotowań podnieśli swoją biegłość językową o jeden poziom w skali Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego.

Jak działania projektowe wyglądały w praktyce? Piszącemu te słowa najłatwiej będzie przedstawić je na przykładzie inicjatyw, w których sam uczestniczył. Jedną z kilku mobilności, w których braliśmy udział, dotyczyła CLIL, czyli *Content and Language Integrated Learning* (zintegrowanego nauczania przedmiotu oraz języka obcego). Jest to metoda rekomendowana obecnie przez Komisję Europejską. Myślę, że podpowiada ją samo życie. Kiedy mój dziadek opowiadał mi o II wojnie światowej, wówczas – oprócz poznawania historii – rozwijałem również swoje kompetencje w zakresie języka polskiego. A gdyby tak uczyć się angielskiego dokładnie tak, jak polskiego w dzieciństwie? Uczyć się języka obcego atrakcyjnie, ciekawie i jakby przy okazji? Kluczowe jest tutaj połączenie nauki słownictwa z realizacją motywującego tematu z innego przedmiotu. CLIL pomaga również we wprowadzaniu ścieżek międzyprzedmiotowych.

W omawianym podejściu uczymy się języka, który jest potrzebny tu i teraz, a nie takiego, który znalazł się w rozdziale nr... w naszym podręczniku i kiedyś na pewno się przyda. CLIL można wykorzystać w każdej dziedzinie wiedzy: od historii, przez kulturę, aż po nauki przyrodnicze. Stosuje się tu głównie pracę warsztatową i metodę projektów. Poszerzanie zakresu fachowej wiedzy odbywa się przy jednoczesnym pogłębianiu kompetencji językowych. Co nam pomoże w przygotowaniu takiej lekcji? Ważny jest temat, treści przedmiotowe oraz komunikacja. Język jest tylko i aż medium do zagłębienia się w ważny dla uczniów problem i to jest szansa, aby lekcja stała się podróżą, zaś uczniowie – ciekawymi świata odkrywcami. To doskonała okazja do otwarcia się na różnorodność języków i kultur na całym świecie.

Nasz kurs CLIL odbył się w miejscu, które doskonale koresponduje z założeniami tej konkretnej metody i całego projektu. Sewilla w Hiszpanii to miasto, gdzie już od VIII wieku p.n.e. żyli Iberowie, Fenicjanie, Kartagińczycy, Rzymianie, Wandale, Wizygoci, Arabowie, Żydzi i Hiszpanie. *Erasmus+ Power...* ma na celu budowanie mostów,

a tak właśnie jest nazywana Sewilla: *Puente de Triana*, czyli miasto mostów. Jeden z nich, czyli *Puente de Barcas*, łączy starówkę miejską z dzielnicą Triana, gdzie miała powstać kultura *flamenco*. Czemu o tym wspominam w kontekście szkolenia? Bo uciskane przez inkwizycję spoteczności Maurów, Żydów i Cyganów zasymilowały się w ekspresji tańca, który działa na wszystkie zmysły. A to przecież jedno z założeń CLIL. Taka też jest Sewilla: odbierasz ją wszystkimi zmysłami. Wraz z zapachem pomarańczy możesz poczuć stulecia mieszania się ras, kultur i religii. Barrio de Santa Cruz to dzielnica trzech kultur: arabskiej, żydowskiej i chrześcijańskiej. Wytworem tych kultur są miejsca znajdujące się na światowej liście dziedzictwa kulturowego UNESCO. Jednym z nich jest królewski kompleks pałacowy Alcázar, łączący architekturę islamską i chrześcijańską, styl arabski z gotyckim i romańskim. Na liście UNESCO jest również Katedra Najświętszej Maryi Panny z grobem Krzysztofa Kolumba. Widzieliśmy z jednej strony rozmach największej gotyckiej katedry na świecie (trzeciej co do wielkości w ramach wszystkich stylów), a z drugiej – uliczki tak wąskie, że sąsiedzi z balkonów domów położonych naprzeciwko mogą nalewać sobie nawzajem wino. W 1503 r. powstała w Sewilli Izba Handlowa, co było znakiem monopolu na handel ze światem i stanowiło bramę do Nowego Świata. Uczenie się po angielsku metody CLIL to taka brama i okno na świat nowych doświadczeń oraz nowych wyzwań, którymi chcemy się dzielić po wrocie.

Po zastużonej pracy szkoleniowej mogliśmy się posilić *tapasami*, które – jakże doskonale – reasumują założenia całego projektu. To przystawki podawane zarówno na zimno, jak i na ciepło. Skonsumowane w odpowiedniej ilości, stanowią same w sobie esencję posiłku. Piękno *tapas* polega na tym, że zamiast jednego głównego dania, możemy eksplorować różnorodne smaki, kosztując małych porcji różnych przysmaków. Ta swoista kulinarna podróż to dla mnie jedna z metafor, ukazujących cele projektu *Erasmus+ Power...*: szukanie pojednanej różnorodności – tak w życiu, jak i w edukacji.

Pomorska Biblioteka Pedagogiczna poleca: edukacja włączająca

oprac. Izabela Wierchowska, Justyna Malinowska,
Wydział Informacji i Wspomagania Placówek Oświatowych,
Pomorska Biblioteka Pedagogiczna w Gdańsku

Pomorska Biblioteka Pedagogiczna
im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku

Instytucja Samorządu
Województwa Pomorskiego

Proponujemy Państwu wejść w nowy rok szkolny z zestawem literatury fachowej z zakresu edukacji włączającej. Zachęcamy do przeglądania katalogu online i zamawiania wybranych materiałów. Ponadto zapraszamy do zapoznania się nowymi tytułami w naszych zbiorach dostępnymi na stronie internetowej www.pbp.gda.pl.

Szczególnie polecamy następujące pozycje:

Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole / redakcja naukowa Iwona Chrzanowska, Grzegorz Szumski. – Warszawa : Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2020. – ISBN 978-83-65591-83-8
Sygn. 205842, 209854, 209855

Nauczyciele o szansach i barierach edukacji włączającej / Iwona Chrzanowska. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2019. – ISBN 978-83-01-20462-4
Sygn. 205586

Nauczyciel wczesnej edukacji wobec wyzwań pedagogiki inkluzyjnej / Katarzyna Nadachewicz, Małgorzata Bilewicz. – Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2020. – ISBN 978-83-8019-811-1
Sygn. 212312

Fot. I. Wierchowska

Książka pod redakcją Iwony Chrzanowskiej i Grzegorza Szumskiego **„Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole”** wyjaśnia koncepcję edukacji włączającej, przedstawia wiele zagadnień związanych z nią w świetle badań naukowych, m.in. postawy nauczycieli wobec tej formy edukacji, osiągnięcia szkolne i relacje rówieśnicze uczniów. Autorzy poruszają również kwestię roli rodzica w edukacji włączającej jako współuczestnika procesu nauczania, a także prezentują doświadczenia praktyków, którzy w codziennej pracy realizują założenia pedagogiki inkluzyjnej, wspierając uczniów np. z doświadczeniem migracji.

W drugiej z rekomendowanych książek, **„Nauczyciele o szansach i barierach edukacji włączającej”** prof. Iwony Chrzanowskiej, która zwyciężyła w konkursie Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na wybitną monografię 2020 r., znajdziemy kategorie pojęciowe wymiaru społecznego, psychologicznego, filozoficznego, kulturowego, administracyjno-prawnego edukacji włączającej oraz opinie nauczycieli na temat sytuacji ucznia w jej procesie.

Ostatnia z proponowanych książek – **„Nauczyciel wczesnej edukacji wobec wyzwań pedagogiki inkluzyjnej”** – jest doskonałym holistycznym ujęciem pracy nauczyciela, którą determinują różnicowane potrzeby edukacyjne uczniów. Autorki, Katarzyna

Nadachewicz i Małgorzata Bilewicz, przyglądają się w swojej publikacji oczekiwaniom rodziców w stosunku do nauczyciela pracującego z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, przedstawiają bardzo szczegółowo teoretyczne implikacje edukacji inkluzyjnej oraz opinie nauczycieli wczesnej edukacji na temat pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także opisują, jak wygląda współpraca z rodzicami i specjalistami.

Fot. I. Wierzbowska

Kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023:

1. Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji.
2. Wspomaganie wychowawczej roli rodziny przez właściwą organizację i realizację zajęć edukacyjnych wychowanie do życia w rodzinie. Ochrona i wzmacnianie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży.
3. Działanie na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięgania do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, m.in. przez umożliwienie uczenia się języka łacińskiego już od szkoły podstawowej.
4. Doskonalenie kompetencji nauczycieli do pracy z uczniami przybyłymi z zagranicy, w szczególności z Ukrainy, adekwatnie do zaistniałych potrzeb oraz kompetencji nauczycieli nowych przedmiotów wprowadzonych do podstawy programowej.
5. Wspomaganie kształcenia w szkołach ponadpodstawowych w związku z nową formułą egzaminu maturalnego od roku 2023.
6. Doskonalenie systemu kształcenia zawodowego we współpracy z pracodawcami – wdrażanie Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030.
7. Rozwijanie umiejętności metodycznych nauczycieli w zakresie prawidłowego i skutecznego wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesach edukacyjnych. Wsparcie edukacji informatycznej i medialnej, w szczególności kształtowanie krytycznego podejścia do treści publikowanych w Internecie i mediach społecznościowych.
8. Wsparcie nauczycieli i innych członków społeczności szkolnych w rozwijaniu umiejętności podstawowych i przekrojowych uczniów, w szczególności z wykorzystaniem pomocy dydaktycznych zakupionych w ramach programu „Laboratoria przyszłości”.
9. Podnoszenie jakości kształcenia oraz dostępności i jakości wsparcia udzielanego dzieciom i uczniom w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych.

źródło: www.gov.pl

O TYM SIĘ MÓWI

Zbiór zadań z języka polskiego jako języka edukacji szkolnej dla uczniów z doświadczeniem migracji

Niniejszy zbiór zadań z języka polskiego [dostępny nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/9zj4f>] powstał z myślą nie tylko o uczniach z doświadczeniem migracji, ale przede wszystkim o nauczycielach, którzy z nimi pracują. Można w nim znaleźć inspirujące ćwiczenia uwzględniające treści edukacyjne ujęte w podstawach programowych szkoły podstawowej z języka polskiego, historii, przyrody, geografii oraz biologii. Każde zadanie opatrzone komentarzem metodycznym, w którym określono cele, wyjaśniono sposób postępowania dydaktycznego, a także zawarto sugestie dodatkowych działań, mogących urozmaicić pracę z uczniem z danym ćwiczeniem. Warto podkreślić, że publikacja autorstwa Beaty Katarzyny Jędryki wypełnia istotną lukę na rynku wydawniczym, gdyż – jak do tej pory – brakowało materiałów dydaktycznych, które stanowiłyby podstawę do kształcenia językowego uczniów z doświadczeniem migracji w polskich szkołach.

źródło: www.ore.edu.pl

Plan działań w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego na lata 2022-2025

Rada Ministrów przyjęła opracowany przez MEiN, we współpracy z innymi resortami, *Plan działań w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego na lata 2022-2025*. Celem działań ujętych w dokumencie jest przygotowanie pracowników na potrzeby nowoczesnej gospodarki. To kontynuacja reformy kształcenia zawodowego, która rozpoczęła się w 2019 r. *Plan działań* [dostępny pod adresem <https://tiny.pl/wr9dh>] uwzględnia wyzwania stojące przed kształceniem zawodowym wynikające z przemian gospodarczych, rozwoju nowych technologii i postępującej cyfryzacji.

źródło: www.gov.pl

Wspieranie rozwoju dzieci wysoko wrażliwych (DWW)

Publikacja [dostępna nieodpłatnie pod adresem: <https://tiny.pl/9zm3h>] skierowana do nauczycieli, wychowawców, rodziców i opiekunów oraz wszystkich zainteresowanych problematyką wysokiej

wrażliwości (WW). Autorka przedstawia aspekty tzw. wysokiej wrażliwości, rozumianej jako cecha, a także wskazuje potrzebę prawidłowego jej identyfikowania. Proponuje humanistyczny model wspierania dziecka i spojrzenie na WW jak na potencjał, który ujawnia się w optymalnych warunkach i umożliwi swobodny rozwój. Praca z dziećmi wysoko wrażliwymi (DWW) może być wyzwaniem – wymagają one wyjątkowej uważności, by w pełni się rozwinąć. (...) Zachęcamy do zapoznania się z propozycjami strategii umożliwiających budowanie pozytywnych relacji dorosłych z dziećmi.

źródło: www.ore.edu.pl

Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku

Instytucja Samorządu Województwa Pomorskiego

Organ prowadzący: Samorząd Województwa Pomorskiego

Placówka posiada akredytację — decyzja Pomorskiego Kuratora Oświaty w Gdańsku nr 74/2020 z dnia 12 sierpnia 2020 r.

Placówka wpisana do rejestru instytucji szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Gdańsku pod nr ewidencyjnym 2.22/00057/2007

Skills Poland 2022

*Skills are
the future*

**AmberExpo
Gdańsk
23-25.11.2022**

**Wejdź na stronę wydarzenia
i zgłoś się do wybranej
konkurencji w jednym
z 6 sektorów:**

- Technologia informacyjna i komunikacyjna
- Technologia wytwarzania i inżynieria
- Technologia budowlana
- Transport i logistyka
- Usługi społeczne i osobiste
- Sztuka i moda

**Dołącz do nas
na facebooku:**

worldskills
Poland

SkillsPoland

e-mail: worldskillspoland@frse.org.pl
www.worldskillspoland.org.pl

www.worldskillspoland.org.pl/wydarzenia/skillspoland-2022/